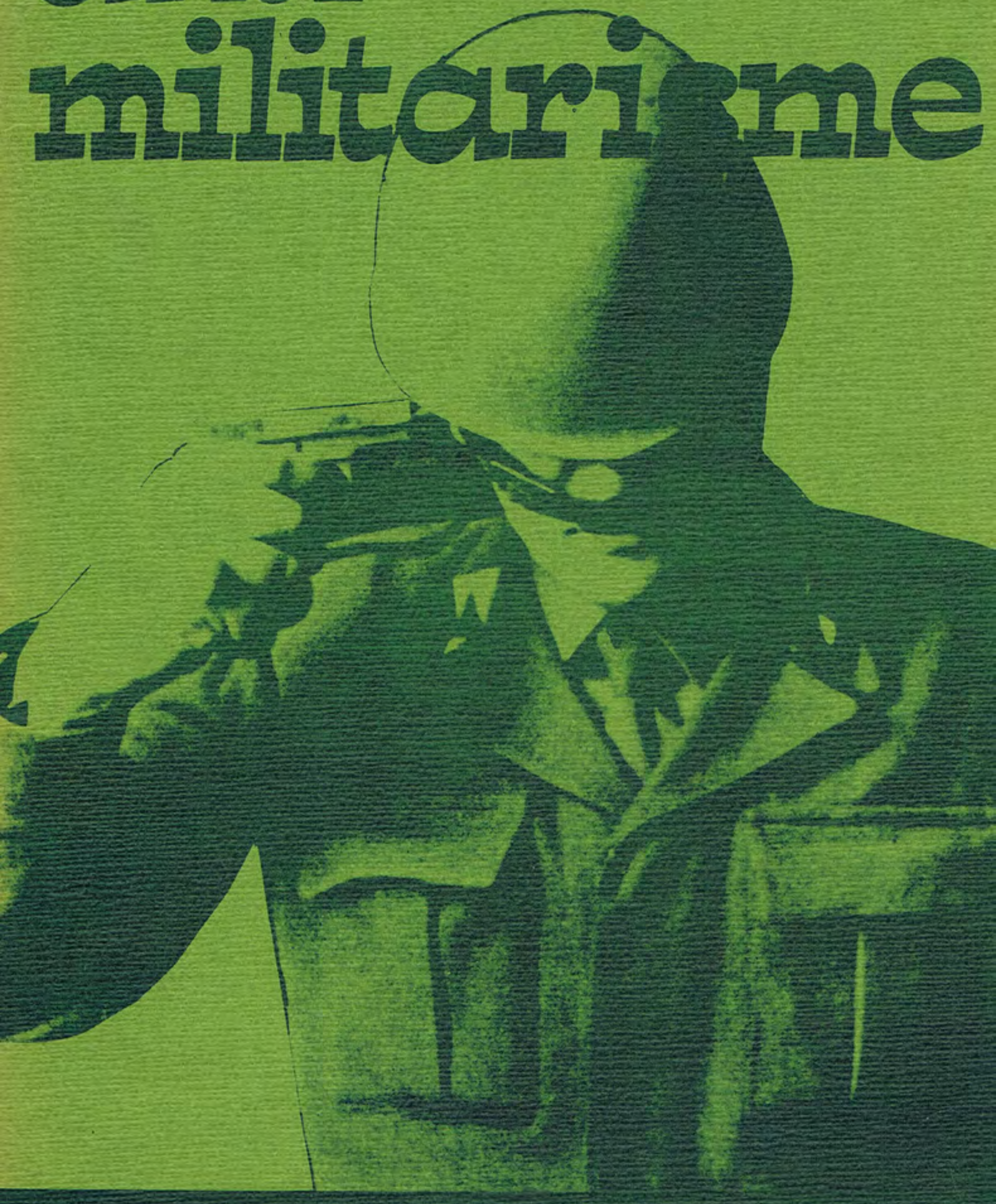
anti militarisme

DE AS • NUMMER 19

DE AS

anarcho-socialisties tijdschrift

Vierde jaargang, nr. 19 - jan./febr. 1976

De As verschijnt zes maal per jaar en is een gezamenlijke uitgave van Pamflet en RAM.
Jaarabonnement: *f* 10; los nummer *f* 2. Bestellen door storting op giro 255 38 50 t.n.v. Pamflet, Groningen.

Redaktie-adres: Stichting uitgeverij RAM, Bickerstraat 2c, Rotterdam (010 - 654849).
Administratie-adres: Stichting Pamflet, postbus 1333, Groningen.
Redaktiekollektief: Boudewijn Chorus, Anton Constandse, Thom Holterman, Rudolf de Jong, Arthur Mendes-George, Wim de Lobel, Simon Radius, Hans Ramaer.
Verder werkten mee: Leonie Kwakkelstein, Chiel Lijdsman, Lenicka Roozendaal, Hein van Schendel (fotomontages), Magda Sijmons.

STRIJD BINNEN EN BUITEN HET LEGER

een historiese schets

De BVD - Bond van Dienstplichtigen - begon zijn bestaan als Bond van Dienstweigeraars. De naamsverandering symboliseert een belangrijke verandering. Van de strijd tegen het leger van buiten af naar een strijd in het leger. De dienstplichtigen hebben daarbij de afgelopen jaren bijzonder grote suksessen geboekt, op materieel gebied en op het terrein van rechten en vrijheden. De strijd van buiten af (dienstweigering, opheffing van het leger) is er door op de achtergrond gekomen. Jarenlang was die strijd - ontwapening, althans uittreden uit de Nato, via de politieke strijd; individuele dienstweigering op grond van gewetensbezwaren tegen het geweld - de enige geweest. Antimilitairisme werd als identiek gezien aan pacifisme en geweldloosheid.

Het revolutionaire anti-militairisme in Nederland heeft oorspronkelijk echter ook sterk gekeken en gezocht naar de mogelijkheden van aktiviteit door en kontakten met de dienstplichtigen in het leger. Dit geldt i.h.b. voor de Internationale Antimilitairistiese Vereniging (IAMV), opgericht in 1904 en altijd sterk anarchisties beïnvloed. Het antimilitairisme van het IAMV was niet geweldloos, was tegen het burgerlijk pacifisme, zag (en noemde) de soldaten als "arbeiders in soldatenrok" en was een groot voorstander van propagandavoeren en aktiviteit ontplooien in het leger.

De IAMV gaf o.a. soldatenalmanakken uit en hielp mee aan de verspreiding van geschriften onder de Duitse soldaten, vóór en tijdens de eerste wereldoorlog. Dienstweigering speelde in de IAMV steeds een grote rol, maar ook dit was - tot er een dienstweigeringswetgeving ontstond in 1923 - een aktie *binnen* het leger, een persoonlijke daad maar sociaal gericht. Er waren ook christelijke dienstweigeraars (de Tolstojanen waren zelfs de eerste weigeraars in Nederland) die weigerden op grond van hun gewetensbezwaren tegen geweld. De revolutionaire dienstweigering was gericht tegen het militairisme als systeem en tegen het leger als onderdrukkingsapparaat. De IAMV voerde als eerste organisatie de leus "Indië los van Holland".
De IAMV is voor de anarchistiese beweging ook van belang geweest als organisatie- en samenwerkingsverband. De IAMV en de dienstweigering werden door anarchisten met overigens onderling zeer uiteenlopende en tegenstrijdige opvattingen gesteund. In de IAMV kon men samengaan en de vereniging werd de meest representatieve organisatie voor de anarchistiese beweging in zijn totaliteit.

HERMAN GROENENDAAL

Tijdens de eerste wereldoorlog nam het aantal dienstweigeraars sterk toe. Binnen het leger groeide de ontevredenheid en werd revolutionaire propaganda gemaakt o.a. door de latere communisten die een soldatentribune verspreidden. (Ger Harmsen en Bob Reinalda schrijven in hun boek "Voor de bevrijding van de Arbeid" over deze tijd: "De invloed van anti-militairistische *maar ook* van revolutionaire bewegingen groeide". De door mij gekursiveerde woorden 'maar ook' zijn niet juist, het anti-militairisme was bij uitstek revolutionair). Als er in 1918 aan het eind van de oorlog in heel Europa revolutionaire situaties ontstaan is het Nederlandse leger niet geheel 'betrouwbaar' meer. In de Harskamp op de Veluwe vinden relletjes plaats; meer een uiting van ontevredenheid van van bewuste revolutionaire gezindheid. Op de vloot worden - tijdens de Novemberdagen van 1918 - de kanonnen onklaar gemaakt omdat de matrozen niet meer te vertrouwen zijn. Voor de - geregiseerde - aanhankelijkheidsdemonstratie aan Oranje en tegen de revolutie op het Malieveld in Den Haag liet men heel bewust Friese en Brabantse, "betrouwbare" troepen overkomen. Jacq de Kadt spreekt in zijn memoires over deze soldaten als de "Klericale heikneuters".
In de twintiger jaren bleef de dienstweigering nog een revolutionaire kracht. Hoogtepunt was de aktie rond de dienstweigering en hongerstaking van Herman Groenendaal in 1921. Het tot standkomen van de dienstweigeringswet maakte voor de IAMV-ers niet veel uit, alleen geweldloze gewetensbezwaarden werden erkend; politieke dienstweigeraars niet. Enkele dienstweigeraars stierven in de gevangenis!
Na de eerste wereldoorlog had de IAMV zich afgezet tegen enerzijds de kommunisten die wel tegen het Nederlandse maar niet tegen een "rood" militairisme (met discipline, hiërarchie en tucht) waren, anderzijds tegen de "absolutisten" die op een geweldloos standpunt stonden.
Langzamerhand won de gedachte van de geweldloosheid veld. In de jaren dertig veranderde het IAMV van standpunt en karakter. De gewapende strijd tijdens de Spaanse burgeroorlog (1936-1939) werd afgewezen.
De gedachte dat men binnen het leger en onder de soldaten moest werken was in de praktijk van de IAMV steeds verder op de achtergrond komen te staan. Wel waren er enkele anarchisten die - het klinkt grappig - principieel weigerden om dienst te weigeren. Zij vonden dat zij juist binnen het leger beter ertegen konden agiteren en zij ver-

lieten de dienst vaak met indrukwekkende strafregisters.
De kommunisten vonden ook dat men binnen het leger aktief moest zijn. Zij probeerden rode soldatencellen te vormen, die uiteraard illegaal moesten ageren. "Weg met het militairisme, leve het rode leger" was de kommunistiese leus.
Een geslaagde stunt was het in omloop brengen van het "Zakboekje van den milicien Jan Zonderland. Behoorend tot het korps van illegale partijgangers, genaamd 'Karl Liebknecht'". Hierin staat een "eed van den arbeiderssoldaat" die van de gewone militaire mentaliteit en vaderlandsliefde alleen verschilt doordat de loyaliteit anders is gericht: "Plechtig beloof ik de arbeidersklasse, grondig de krijgskunst te leeren om de zaak van arbeiders en boeren (....) te verdedigen. (....) Ik beloof altijd bereid te zijn om Sowjet-Rusland, het vaderland der arbeidersklasse, op het eerste sein te verdedigen".

ZEVEN PROVINCIEëN

Een mogelijkheid om legaal te werken binnen het leger was er wel in de belangenbehartigersorganisaties (zeg maar vakbonden) van het beroepspersoneel. Op de vloot was het "mindere marinepersoneel" in een bond georganiseerd, die als "rood" bekend stond (aangesloten was bij het NVV) en een bijzonder interessante geschiedenis heeft gehad. De bond was in Nederland en in Indonesië aktief en had grote aanhang. De sociale positie van de matrozen was bijzonder slecht. In Indonesië werden zij door de andere Europeanen veelal met de nek aangekeken. Hun "werksituatie" was schandelijk. De sociaal-demokratie, maar ook kommunisten en aanhangers van Sneevliet hadden invloed op de vloot. De aktiemogelijkheden van de Bonden van het lagere marinepersoneel waren natuurlijk beperkt. Na de muiterij op "De Zeven Provincieën" in 1933, werden het de organisaties vrijwel onmogelijk gemaakt om iets te doen. Deze muiterij, op een Nederlands oorlogsschip in Indonesië, is zeker een hoogtepunt geweest van de strijd *binnen* leger en vloot in Nederland. Het was geen - of pas in de laatste plaats - een antimilitaristiese aktie. Het was in de eerste plaats een stuk sociale strijd, gericht tegen de elkaar in snel tempo opvolgende loons- en pensioenverlagingen. (De ekonomiese krisis deed zich in die tijd in zijn volle omvang voelen).
Muiterij stond niet op zichzelf. Over de gehele vloot in Indonesië was onrust, demonstraties, protesten enz. De slechte behandeling van en de minachting voor de "ondergeschikte" die het militairisme met zich meebracht versterkten de onrust. Het anti-kolonialistiese aspekt van de muiterij werd later in de propaganda rond de Zeven Provincieën sterk benadrukt (zowel door links als door rechts). Van werkelijk belang was de hechte samenwerking tussen "blank en bruin" (Hollandse en Indonesiese matrozen) bij de muiters en hun vermogen om zonder officieren voor een behoorlijk navigatie te zorgen. De muiterij breidde zich niet uit. Een bom op de Zeven Provincieën kostte 23 doden, de muiters werden zeer zwaar (tot 18 jaar) gestraft. Zonder de diverse socialistiese en communistiese invloeden op de marine zou de muiterij ondenkbaar geweest zijn. De Russiese revolutie van 1905 was ook begonnen met een muiterij op de vloot - op de Potemkin - die zijn aanleiding had gehad in de onmenselijke behandeling van de matrozen. Dit was in 1933 nog niet zo lang geleden en de Russiese film Potemkin over de muiters (lange tijd in Nederland verboden voor openbare vertoning!) lag nog vers in het geheugen.
Na de tweede wereldoorlog is er nog een golf geweest van een specia-

le politieke dienstweigering. De Indonesiëweigeraars, die weigerden tegen de Indonesiese nationale onafhankelijkheid te vechten, zonder dat zij geweldloos of zelfs tegen nationale verdediging door een leger waren. Onder hen waren - naar het schijnt - zelfs vrijwilligers, jongeren die zich vrijwillig hadden opgegeven om Indonesië te helpen bevrijden van de Japanners, maar na de Japanse kapitulatie niets voelden voor de rol van Nederlandse bezetter. Er zijn ook enkele overlopers geweest naar Indonesiese zijde, maar van sabotage en pogingen tot agitatie *binnen* de Nederlandse krijgsmacht in Indonesië is, mij althans, niets bekend.
Wanneer wij terugkijken en het verleden vergelijken met de huidige toestand dan kan gekonstateerd worden dat er ook in het verleden strijd en aktie is gevoerd binnen het militaire apparaat, maar dat het vrijwel steeds in het verlengde lag en ondergeschikt was aan de strijd tegen het militairisme die buiten het apparaat gevoerd werd. Vandaag is dat anders geworden. De dienstplichtigen in het leger voeren in en vanuit hun eigen situatie aktie. Het is een autonome strijd, eerder te begrijpen vanuit de anti-autoritaire golf van de afgelopen jaren dan als produkt van traditioneel pacifisme of anti-militairisme. Wel proberen (en niet zonder sukses) allerlei links-autoritaire stromingen, akties en organisaties onder hun hoede en kontrole te krijgen. De kracht kan echter alleen in de zelfstandigheid liggen. Als de dienstplichtigen zich zelfstandig gaan gedragen wordt het leger "onbetrouwbaar". Rechtse klaagzangen over die onbetrouwbaarheid zijn al gehoord. Hoewel zij misschien niet zo realisties zijn, klinken zij als muziek in de oren en vormen zij een groot kompliment aan het adres van de Nederlandse dienstplichtigen. "Onbetrouwbaar" worden als instrument van de staat betekent betrouwbaar worden voor de medemens. Elke revolutie gaat gepaard met het betrouwbaar worden van de soldaten, betrouwbaar voor het volk. Portugal is er het laatste voorbeeld van. Hier is een Portugese ontwikkeling niet te verwachten. De "erosie" van het leger, door konstante druk en strijd tegen de autoritaire en hiërarchiese struktuur ervan, kan resultaten opleveren: betrouwbare soldaten die geen robots in handen van machtshebbers zijn!

Rudolf de Jong.

een dringende oproep

Met dit nummer gaat De As alweer de vierde jaargang in. Ondanks de steeds stijgende produktiekosten hebben we de abonnementsprijs niet verhoogd, erop vertrouwend dat vele lezers méér zullen overmaken dan het minimumbedrag van tien gulden. *Zonder extra financiële bijdragen wordt het voortzetten van deze uitgave erg moeilijk, zo niet onmogelijk.* Daarnaast is een vergroting van het lezersbestand noodzakelijk. Wij doen daarom een dringend beroep op alle lezers om in eigen kring nieuwe abonnees te werven. *Stuur ons een briefkaart met de namen en adressen van belangstellenden.* Wij zorgen dan voor een aantal proefnummers. Beter nog is 'n girostorting (dat betekent het steunen van ons ipv. de PTT) met daarop de vermelding van potentiële geïnteresseerden. Wees solidair: stuur zo spoedig mogelijk een geldelijke bijdrage (met vermelding "steunfonds") en een aantal namen en adressen van belangstellenden naar Pamflet/De As, postbus 1333, Groningen. Gironummer: 2553850.

DIENSTWEIGEREN: JA OF NEE?

I) "Moge in onze gehele samenleving het besef doordringen, dat de weg van het geweld een heilloze is". Met deze zin eindigde de president-direkteur van de Nederlandse Spoorwegen een ingezonden mededeling aan de dagbladpers (verg. Volkskrant 16.12.75).
Ik kan mij met de strekking van de zin geheel verenigen. Het is echter de vraag of de NS-direkteur op meer dan alleen het individuele geweld (met name de treinkaping in Beilen) oog had, en of met 'gehele samenleving' de wereldgemeenschap wordt bedoeld.
II) Bovenstaande overwegingen beogen een introduktie te zijn tot de aan mij gerichte vraag: zou je nu, 15 jaar later weer militaire dienst weigeren? Mijn antwoord is kort: Ja! Mijn overwegingen om tot dat antwoord te komen zijn andere dan 15 jaar geleden. Toen beriep ik mij op etiese gronden, en nu zou ik mij meer op politieke gronden beroepen. Dit wil overigens niet zeggen dat ik de etiese gronden overboord heb gezet. Een derde grondslag, de 'anarchistiese', heeft zich eveneens bestendigd.

III) Het anarchistiese moment manifesteerde zich toen ik als 17/18 jarige een kaart kreeg van de burgemeester, van de plaats waar ik woonachtig was, waarin stond dat ik t.z.t. voor militaire dienst zou worden opgeroepen. Dat was het ogenblik dat ik dacht: "Wie zijn 'ze' eigenlijk om mij zo iets verplichtends, zonder enige vorm van overleg, mee te delen". Met deze vraag werd een proces op gang gebracht, dat er toe leidde dat ik een standpunt m.b.t. het (gebruik van) geweld moest gaan formuleren. In het kort kwam dit hier op neer. Geweld vertaalde ik als 'het doden van de evenmens' (waarmee werd ingespeeld op de wetstekst van de dienstweigeringswet). Doden staat tegenover leven. Het leven hebben wij te eerbiedigen omdat dit zó uniek is, dat het niet door ons is te wekken. Wat ik niet vermag te maken, vermag ik ook niet te vernietigen, zo meende ik toen, en zo meen ik nu nog. Toen gold dit voor mij echter als gewichtigste overweging ter staving van mijn *gewetens*bezwaren; nu vormen *politieke* bezwaren de hoofdmoot van mijn 'weigering'. Deze verschuiving trad op door een verlegging van belangrijkheid van argumenten. Eerst schatte ik het individuele als meest bepalend, nu het strukturele. Nimmer heb ik overigens gedacht dat door mijn individuele dienstweigering oorlogen tegen te houden waren. Het is het stellen van een daad, als konsekwente uitvoeringshandeling van een aangehangen politiek-eties stelsel.

IV) In dit perspektief kan ik momenteel begrip opbrengen voor mensen, die tot zogenaamde protestdienst overgaan. Zij gaan wél in dienst en trachten binnen het apparaat hun kollega-dienstplichtigen een krities bewustzijn bij te brengen. Toch zou ik, ook op dit ogenblik, deze stap niet hebben kunnen maken. Het aantrekken van het soldatenpak, het vastgrijpen van het geweer, is voor mij te zeer verbonden met het aantrekken van hún soldatenpak en het vastgrijpen van hún geweer. Het woordje H U N staat dan voor kapitaalsbelangen die niet mijn belangen zijn, ja zelfs tegen mijn (en de gehele proletariese klasse) belangen indruisen. HUN geweer symboliseert het geweld dat over de hele wereld wordt bedreven ter instandhouding van klassentegenstellingen, die juist opgeheven dienen te wor-

den. Het is uitgesloten dat ik mij met hūn attributen ongeef. Hiermee heb ik tot nu toe alleen gesproken over het geweld dat door mijn klassevijand (onderdrukkend geweld) wordt gehanteerd. Hoe kan ik tegenover het andere, het 'bevrijdende geweld' staan?

V) Vroeger nam ik een kort en absoluut standpunt in: alle geweld is kwaad, dus ook het bevrijdende geweld. Dit is niet verwonderlijk, waar ik vooral de invloed van geschriften van Gandhi, Schweitzer en King had (en heb) ondergaan. Maar door het verlaten van mijn strikte individualistiese optiek, waarvoor in de plaats kwam een meer strukturalistiese optiek, heeft mijn absolute standpunt zich enigs-

zins genuanceerd. Absoluut is mijn standpunt gebleven voorzover staten het geweld bedrijven. De staat kan in mijn ogen, als staat, nimmer bevrijdend (= 'revolutionair' in socialistiese zin) geweld plegen. De staat, altans zoals deze zich in mijn perceptie van de werkelijkheid voordoet, is per definitie kontra-revolutionair. Hij is namelijk opgezet, en wordt in standgehouden ter verdediging van belangen, die tegengesteld zijn aan proletariese belangen zoals die sinds Bakoenin en Marx in kaart zijn gebracht.

VI) Het is evenwel mogelijk 'statelijkheid' als waarborg te zien tegen onderdrukking, gelijk de Utrechtse staatsrechthoogleraar Burkens, in een ander verband, oppert. Er moet echter bij dit geopperde een mijnsinziens belangrijke opmerking worden gemaakt. Het woordje 'onderdrukking' is een *materieel* begrip. Het woordje 'waarborg' is een *formeel* begrip. Dit laatste houdt in dat de regels om tot waarborging tegen onderdrukking te komen *inhoudloos* zijn, of wel ze doen zich voor als louter procedure-regels. Hieraan ontlenen zulke regels hun 'neutraliteit', waaraan weer de gedachte verbonden wordt dat 'recht' voor ieder gelijk is. Het is daardoor noodzakelijk vooral het begrip 'onderdrukking' materieel te vullen, want pas dan kan gekonstateerd worden hoe, wanneer en ten gunste van wie de procedure-regels van toepassing zijn. Zo kan worden uitgegaan van de vraag: is er sprake van onderdrukking als de arbeidende klasse wordt uitgebuit? Stel vervolgens dat die uitbuiting door de leden van die uitgebuite klasse als onderdrukking wordt ervaren. Het hangt nu helemaal af van het ingenomen klassestandpunt of de bereidheid bestaat om de procedure-regels in dit geval als waarborg te hanteren tegen uitbuiting, m.a.w. of men bereid is uitbuiting als onderdrukking te definiëren! De huidige 'statelijkheid' is echter een funktie om de mogelijkheid tot uitbuiting te garanderen. Het begrip onderdrukking zal in die situatie dan ook hooguit personalisties gevuld worden (dus waarborgen scheppen tegen onderdrukking van personen als 'persoon', wat op zichzelf niet onbelangrijk is). Waar het mij om gaat is te laten zien dat het van groot belang is of 'statelijkheid' funktioneert in termen van klassebelangen of overwonnen klassebelangen. Van hieruit zijn ten minste twee posities te konstrueren, die van belang zijn voor ons onderwerp.

VII) Reeds heb ik betoogd dat in mijn visie het geweld van de staat per definitie onderdrukkend geweld is. Maar hoe staat het nu wanneer 'statelijkheid' als instrument wordt gebruikt om van een klassemaatschappij in een klasseloze maatschappij te komen? Ondermeer laat zich in dit geval de vraag stellen naar de te brengen offers (heiligt het doel de middelen?) De (marxist-)leninist - die de staat (smacht) wil veroveren - zal hier ruimer van opvatting zijn dan de anarchist, altans ik huldig wat dit betreft een 'eng' standpunt. Ten eerste geloof ik niet dat *alle* middelen door het doel geheiligd kunnen worden. Onderdrukking die voor onderdrukking in de plaats treedt, wordt door mij als onaanvaardbaar afgewezen. Onderdrukking gaat gepaard met macht(smiddelen). Dit levert op en/of houdt in stand *vertikale* bevelsstrukturen. De maatschappij blijft zwanger van hiërarchie. En daar wil ik nu juist van af. Ten tweede ben ik van mening dat hetgeen door geweld veroverd wordt, met geweld zal blijken verdedigd te moeten worden. Dit maakt geweld een typies heilloos middel als het om bewerkstelligen gaat van fundamentele wijzigingen.

VIII) Naast de met geweld betrokken stellingen is het ook mogelijk dat deze met legale middelen worden betrokken. Ik denk hier aan de gekozen republikeinse regering in Spanje vóórdat Franco met geweld er het fascisme bracht; een 'beweging' die zich herhaalde in Griekenland en Chili. Het gaat er nu om of het volk zich al dan niet zal moeten bewapenen om het opkomen van zo'n kontra-revolutie tegen te houden. Ik meen dat het dit aan zichzelf verplicht mag zijn. De geschiedenis heeft echter geleerd tegenover welk een overmacht het volk geplaatst is: het imperio-kapitalisme van de Verenigde Staten (verg. de positiebepaling van de V.S. - aan de zijde van Zuid-Afrika! - in Angola, waarin ze zich opstelt tégen de marxisties georiënteerde MPLA). Ook hier doemt weer in laatste instantie het heilloze van het geweld op: de Verenigde Staten zullen niet schromen desnoods met de meest verschrikkelijke (ABC) wapens hun hegomonie te (be)vestigen, al moet het daarmee en/of daardoor zelf ten gronde gaan.

IX) Samenvattend kom ik tot de volgende slotsom. Enerzijds doet het geweld van zich spreken als funktie van de staat. Deze vorm van geweld verwerp ik onvoorwaardelijk. Anderzijds doen de overige vormen van geweld zich veelal als heilloze middelen kennen. En voorzover er zich mogelijke uitzonderingsposities voordoen, zoals het zich wapenen (soldatenraden) tegen kontra-revoluties, denk ik dat gezien de infiltratietechniek van het imperio-kapitalisme (Chili, Angola) geweld niet de oplossing brengt, waarop gehoopt wordt. Zo blijf ik afwijzend t.o.v.geweld, mede omdat geweld een relatiepatroon (overheersing!) vóóronderstelt, dat ik als anarchist niet aanvaardbaar acht.

Thom Holterman

HET LEGER IN PORTUGAL

Het portugese leger heeft zowel vóór als ná de coup van de 25ste april 1974 een grote rol gespeeld in de politieke verhoudingen in Portugal. Nadat in 1910 een einde kwam aan de monarchie, volgde een langdurige strijd om de macht, die enige zeer onstabiele regeringen opleverde. Hieraan werd in 1926 een eind gemaakt door een staatsgreep van het leger dat, in navolging van het fascistiese Italië, de korporatieve staatsvorm invoerde. Salazar kreeg de leiding en hij verkondigde dat alleen de diktatuur, Portugal zou kunnen redden van de ekonomiese en politieke chaos. Intussen had het leger in 1920 de volledige bezetting van Angola, Mozambique en Guinee Bissao voltooid.

In 1961 kreeg het portugese leger in Angola te maken met gewapende opstanden van de bevrijdingsbeweging MPLA, in 1962 in Guinee Bissao met de strijd van de bevrijdingsbeweging PAIGG en in 1964 startte in Mozambique het FRELIMO haar effektieve strijd tegen de bezetters.
De nederlagen die de bevrijdingsbewegingen het portugese leger toebrachten, waren enorm. De portugese troepen werden verdubbeld en de uitgaven, die Portugal moest doen om deze oorlogen te kunnen voeren, bedroegen 50% van het nationale budget. En dat terwijl Portugal op dat moment tot het meest achterlijke land van West-Europa behoorde. Vele jongeren ontvluchtten Portugal vóór ze opgeroepen werden voor militaire dienst en velen deserteerden tijdens de lange diensttijd in Afrika.
Waarschijnlijk voornamelijk te danken aan de enorme militaire tegenslagen en het daarmee samenhangende morele peil van het portugese leger, ontstond binnen het leger kritiek op deze oorlogvoering. Met name generaal de Spinola uitte zijn twijfels over de haalbaarheid, deze oorlog met militaire middelen te winnen in zijn boek 'Portugal en zijn toekomst'. Spinola zag liever een federatief verband met de koloniën. Portugal zou bij een dergelijk verband toch altijd aan het langste eind trekken en de geldverslindende oorlog zou dan niet meer nodig zijn. In ultrarechtse kringen betekende dit behoorlijk opruiende taal, maar wat de Spinola werkelijk bedoelde was een iets liberaler fascisme. Veel verder in hun verzet tegen de bestaande orde, gingen een groep officieren die zich 'de beweging van de kapiteins' noemde. In september 1973 organiseerden zij zich en het is deze beweging die als MFA (beweging van de strijdkrachten) de coup op de 25ste april voorbereidde en uitvoerde.
De Spinola had al in januari 1974 getracht de leiding van de MFA te krijgen, maar de MFA weigerde omdat zij -terecht- twijfelden aan de betrouwbaarheid van deze, toch ook niet brandschone, generaal. Pas toen de Spinola door zijn ontslag (n.a.v. zijn boek), een aureool kreeg als liberale hervormer, en ook verschillende legereenheden protestakties organiseerden tegen dit ontslag, leek de Spinola aksepTabel om de leiding van de coup op zich te nemen. Het is hoogst onwaarschijnlijk dat de MFA niet meer twijfelde aan de politieke

onbetrouwbaarheid van Spinola. Het naar voren schuiven van juist deze generaal was een taktiese zet. Immers, ook de veel minder progressieve legeronderdelen dan de MFA waren ontevreden met de bestaande situatie en daar de Spinola niet erg ver ging met zijn hervormingsideeën zou men bij een coup op een groot deel van het leger kunnen rekenen. Het is vrijwel zeker dat deze taktiek, bloedvergieten tijdens de coup voorkomen heeft.
Bij een terugblik, bijna 2 jaar na de coup van de 25ste april zie je enkele lijnen duidelijk naar voren komen. Verantwoordelijk voor de omwenteling bekijkt de MFA de verdere ontwikkelingen met argus ogen. Zij herinnert de Spinola aan het feit dat hij beloofd heeft het programma van de MFA uit te voeren als blijkt dat de Spinola allerlei rechtse figuren in overheidsbaantjes zet en dat de beloofde zuiveringen met een natte vinger uitgevoerd worden. Binnen de MFA worden allerlei demokratiseringen doorgevoerd. Het is met name te danken aan de rechtse tegenwerking die de MFA ondervindt bij het uitvoeren van haar programma, dat de MFA zich niet terugtrekt na de verkiezingen van de president en wetgevende vergadering, zoals eerst de bedoeling was.

Een groot gedeelte van de portugese arbeidersklasse heeft vanaf de 25ste april, men zou bijna zeggen, een eigen weg gevolgd en wel de revolutionaire weg. Terwijl de kommunistiese partij (PCP en PSP) niets beters te doen leken te hebben dan elkaar te bestrijden, zaten de boeren en arbeiders met het probleem dat ze te lage lonen hadden om hun gezinnen te onderhouden (het levensonderhoud was enorm gestegen) of dat fabrieken gesloten waren omdat de eigenaren naar het buitenland uitgeweken waren. Veel arbeiders gingen over tot bezetting van de fabrieken, iets later volgden de boeren die de landerijen gingen bezetten. Wat in eerste instantie begonnen was als een verbetering van de levensomstandigheden, reikte al gauw veel verder. Binnen de bezette bedrijven werden alleen nog maar beslissingen genomen op plenaire vergaderingen. Komitees werden in het leven geroepen en al zeer snel groeiden daaruit overkoepelende komitees van verschillende bedrijven. Kontakt werd gezocht met de boeren en wijkkomitees. De demokratie van onderaf was geboren. Velen die zich nooit met politiek bemoeid hadden, politiseerden tijdens dit proces en al gauw werd duidelijk dat, alhoewel een echte arbeidersmacht bezig was te groeien, de gevaren die deze arbeidersmacht bedreigden, van vele kanten kon komen. Wat was de eksakte houding van de MFA t.a.v. deze arbeidersmacht? Alhoewel een gedeelte van de MFA zeker positief stond ten aanzien van een arbeidersmacht, was zij niet in staat een tijdige en effektieve garantie te geven voor de veiligheid van deze arbeidersmacht. De PSP bij monde van Soares voelde zeer zeker niets voor een arbeidersmacht, want de heilige socoaal-demokratie heeft andere belangen. De PCP zou een heel eind mee kunnen gaan met het idee arbeidersmacht, maar ook haar ideeën gaan lang niet zo ver, de PCP ziet de raden als middel, niet als doel. Bovendien is het vertrouwen in de kommunistiese partijen ten aanzien van radenbewegingen niet al te groot, gezien hun niet zo fris verleden in deze. Toen de MFA op 9 juli 1975 een globaal plan bekend maakte om in Portugal tot een radendemokratie te komen kwam de PCP met het voorstel om het plan in grote mate af te zwakken. De MFA verwierp dit plan van de PCP, maar zij verwierp ook het voorstel om de raden te bewapenen. En dit was nu precies een van de grote problemen van de raden. Met Chili als het grote voorbeeld "hoe het niet

moet" voor ogen, begonnen de raden steeds dringender te vragen om wapens. Het was een reële vraag, gezien de situatie. De antikommunistiese propaganda van de rechtse partijen, de rechtse katolieke kerk in Portugal en de overspannen kreten van Soares leidde op vele plaatsen tot gewapende overvallen van rechts, op wijkraden, kollektieven e.d.

De opkomst van de SUV (Verenigde Soldaten Zullen Overwinnen); Terwijl het falen van de MFA blijkt doordat zij niet in staat is de problemen van de arbeidersklasse te onderkennen, terwijl de 5de voorlopige regering vervangen wordt door de 6de onder leiding van Azevedo en terwijl linkse basis organisaties door rechts geweld bestookt worden, besluiten enkele soldaten en onderofficieren dat het tijd is om te komen tot de vorming van soldatenraden.

De soldaten zaten in het zelfde schuitje als de arbeiders. Ook zij hadden tot nu toe niets in de politieke pap te brokkelen gehad. Maar vooral omdat zij uit deze arbeidersklasse voortkwamen, begrepen zij veel beter dan de legertop de problemen van de arbeiders. Begin september manifesteerden zij zich voor het eerst als SUV tijdens een demonstratie in Oporto. Onmiddellijk genoten zij grote populariteit onder de bevolking. Bij de vele demonstraties die zij organiseerden, liepen zij ook inderdaad 'schouder aan schouder met het Portugese volk', zoals zij in hun leuzen ook zeggen te willen doen.

Een van de eerste problemen waar de SUV zich mee bezig ging houden, was proberen te voorkomen, dat progressieve officieren weggezuiverd werden om vervangen te worden door rechtse officieren. De regering Azevedo kondigde op 26 sept. 1975 de oprichting aan, van de AMI (militair interventie onderdeel). Dit zou een beroepsleger onderdeel moeten worden, speciaal ter bescherming van de autoriteit. De AMI moest snel inzetbaar zijn tot de republikeinse garde en de veiligheids politie de taak over zou kunnen nemen. (Beide laatstgenoemden stammen uit het fascistiese regiem). Het spreekt vanzelf dat de SUV onmiddellijk de strijd aanbond tegen het oprichten van de AMI.

In de drie maanden tijd dat de SUV vrij openbaar heeft kunnen werken, hebben zij een enorme aanhang binnen de kazernes gekregen. Binnen iedere kazerne zitten SUV militanten en vrijwel overal zijn soldatenraden opgericht. De SUV ziet zichzelf als een organisatie die de aanzetten doet tot de oprichting van soldatenraden, maar die zichzelf opheft als het gehele radensysteem funktioneert. Funktioneren wil zeggen dat niet alleen binnen de kazernes beslist wordt maar dat samenspraak met wijkraden, fabrieksraden en boerenkomitees gehouden wordt. Natuurlijk speelt de vraag of de SUV de basis organisaties van het volk wel bewapent. Een vraag die niet alleen bij de basisorganisaties speelde maar ook bij de regering. Op alle mogelijke manieren probeerde de regering 'onbetrouwbare kazernes te laten bezetten door regeringsgetrouwe para's. (Dit waren bijna altijd militairen die net terug waren uit Angola en nooit wisten waar ze nu precies voor ingezet werden). Groot sukses boekte de SUV toen zij kon voorkomen dat op deze manier RALIS artillerie aangevallen werd. Zij diskussieerden met de daarvoor ingezette paratroepen van de luchtmachtbasis TANCOS die de regering daarvoor in had willen zetten, tot deze inzagen dat ze door de regering misbruikt werd.

Helaas hebben de para's zich niet wat langer tijd gegund om zich te scholen: dàn zouden ze beter begrepen hebben dat hun aktie van de 25ste november, rechts alleen maar in de kaart kon spelen.

Lenička Roozendaal

BELGIE OP WEG NAAR BEROEPSLEGER

In de loop van de jaren zestig wordt er in de NAVO steeds meer gedacht over een herstrukturering van de nationale legereenheden. De kans, dat de Verenigde Staren zijn troepen terug zou gaan trekken uit West-Europa is een belangrijke reden om tot modernisering van de legers over te gaan. In deze landen komen dan ook kommissies, die zich met deze binnenlandse hervormingen gaan bezighouden. In West Duitsland is dit het plan Leber, in Frankrijk doet Debré dit, in Nederland de kommissie Peynenburg en in België Van Den Boeynants (kortweg VDB).

De Verenigde Staten is (zoals zo vaak) het lichtend voorbeeld: sinds juni 1973 heeft het een vrijwilligersleger. De plannen, die in de afzonderlijke landen worden gemaakt staan onder sterke invloed van en worden in samenwerking met de NAVO gemaakt.
In België waren de plannen al vrijsnel rond. In 1967 had de Nationale Vereniging van Reserve Officieren (NVRO) al een Witboek uitgegeven. De NVRO is een soort vakbond, die een fikse subsidie van het Ministerie van Landsverdediging krijgt. In dit Witboek wordt hard gepleit voor een strak georganiseerd leger, met veel vrijwilligers, zo min mogelijk dienstplichtigen, schriftelijke kursussen, etc.
In dit Witboek stelt men: "Men moet vooral de wil hebben om zich te verzetten tegen de aanranders van onze vrijheid, van onze kultuur, van ons nationaal bezit. Daarom moet de Natie moreel herbewapenen".
Bij de bekendmaking van het eerste plan Van Den Boeynants zegt deze, dat zijn plannen voor een belangrijk deel in overleg met de NVRO zijn opgesteld.
Wat zijn enkele belangrijke punten uit dit rapport?

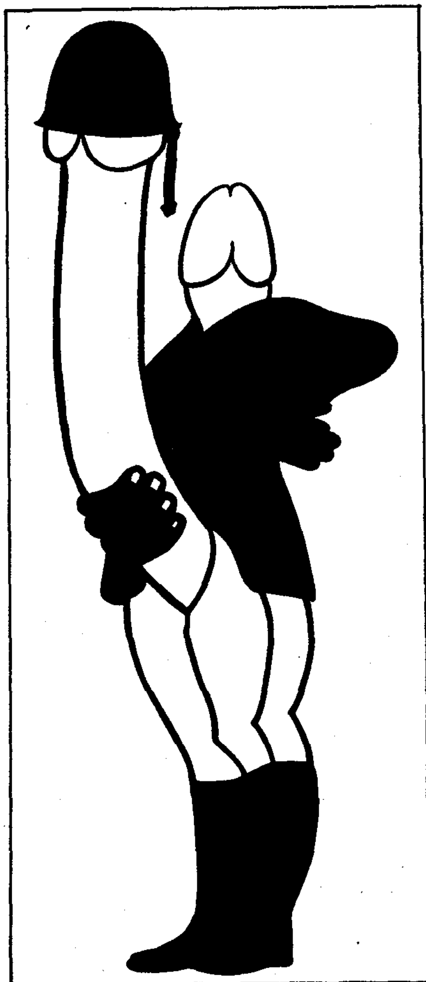
1) Ten behoeve van de NAVO komen er ten oosten van de Rijn twee bataljons. Deze bataljons zijn uitgerust met CVRT's, een klein tankje wat zijn nut in Noord Ierland al heel wat keren bewezen heeft.
2) In het rapport komt de term "Globale verdediging van het nationaal grondgebied" voor. VDB weigert te zeggen wat dit inhoudt.
   Het Witboek van de NVRO zegt over de binnenlandse veiligheid o.a.:
   - bescherming van de vitale punten en van de ekonomiese infrastruktuur.
   - globale verdediging, ordehandhaving, burgerbescherming.
   - wanorde, spoedtoestand, staat van beleg, subversie, veiligheid.

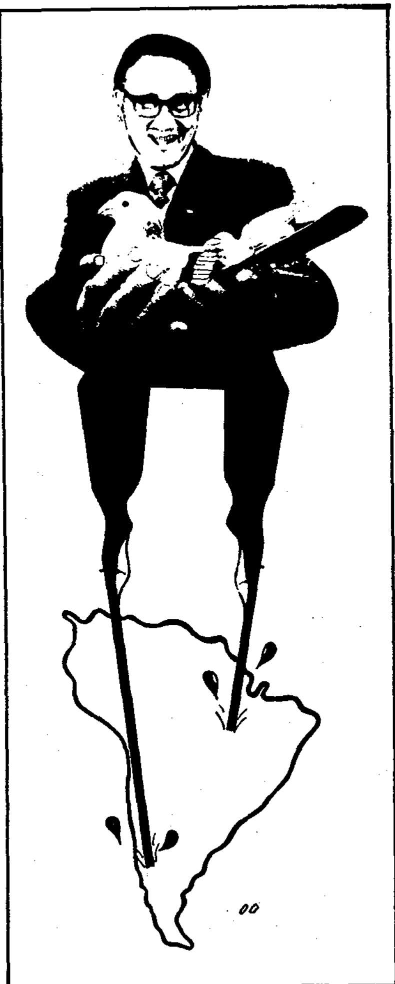
   Ook zou er een "Samenstelling van een reserve, aangeworven op regionale basis en sterk geëncadreerd door vrijwillige reserve-officieren (organisatie ter plaatse, training ter plaatse, beschikbare middelen ter plaatse voorhanden) moeten komen.
   Het aantal Rijkswachters zou verhoogd moeten worden tot 22.000 man. Over de Rijkswacht zei Dejardin (Belgische Socialistische Partij) indertijd, dat drie infanteriebataljons (een te Vielsalm, een te Charleroi en een te Antwerpen) onder Rijkswachtbevel zouden komen en dat deze getraind zouden worden door amerikaanse instrukteurs in anti-guerilla akties.
3) De datum van opkomst voor de dienstplichtigen moet tussen de 18 en 21 jaar komen te liggen. Er hoeft dan nog maar een man per gezin op te komen, de rest van de mannen zou dan een "solidariteitsbelasting" moeten betalen. De diensttijd zou uiteindelijk op 10 maanden moeten komen. Om toch aan de NAVO verplichtingen te kun-

nen voldoen wordt het aantal vrijwilligers sterk opgevoerd. De hogere kosten, die hieruit voortvloeien, zouden gedeeltelijk betaald kunnen worden uit de solidariteitsbelasting, de rest halen we gewoon uit een extra verhoging van het budget voor defensie. In het tweede plan Van Den Roeynants gaat men veel verder in op deze vrijwilligers. De vrijwilligers zouden 2,5,7,9, en 11 jaar kunnen dienen. Het zou dan vooral deze groep mensen moeten zijn, die in Duitsland gelegerd wordt.
De dienstplichtigen zouden vooral in het binnenland blijven om "bescherming van bevolking, vitale punten en verbindingslijnen" te garanderen. De kern van de binnenlandse troepen wordt de Rijkswacht (vergelijkbaar met de marechaussee in Nederland). Deze wordt regionaal en provinciaal georganiseerd. Ook wil men de oprichting van een elitegevechtskorps. De toekomstige dienstplichtigen krijgen geen studieuitstel meer. Voordat men dus gaat beginnen aan een hogere opleiding eerst een jaartje in het leger om een dosis burgerlijke dril te ondergaan. Verder zijn gestudeerde dienstplichtigen over het algemeen lastiger als niet gestudeerde. Toch wil het leger voorzien in de studiezin van veel dienstplichtigen: men wil dan ook speciale schriftelijke kursussen gaan geven.

4) Men wil een verjonging van het kader. Hierdoor ontstaan er kansen voor een snellere promotie, waardoor er waarschijnlijk meer vrijwilligers komen, die waarschijnlijk ook langer blijven. De opleiding, die deze mensen krijgen zou ook sterk verbeterd moeten worden.
5) Als laatste punt uit het rapport noem ik het overbrengen van administratieve taken naar privé ondernemingen. Hierdoor worden vermoedelijk een aantal taken van het leger voor het parlement veel moeilijker te grijpen. Ook houdt dit een steeds verdergaande integratie van militair aspect in de burgermaatschappij in. Verder wordt het kader hierdoor verlost van een aantal vervelende en tijdrovende karweitjes, die veel beter door burgers gedaan kunnen worden, zodat het kader zich geheel kan weiden aan zijn eigen funktie. Deze plannen werden bijna in zijn geheel aangenomen. Alleen de vervroegde opkomst van de dienstplichtigen ging niet door. Dat dit niet doorging lag aan de massale scholierendemonstraties, die meteen na het bekend worden van deze plannen plaatsvonden. Helaas waren deze demonstraties alleen gericht tegen de direkte zichtbare nadelen van deze hervormingen (studieuitstel, etc.). In de loop van de aktie is het niet gelukt om deze deelgerichte protesten te verbreden tot een aktie tegen de gehele hervormingsplannen. Evenmin als dat het lukte er een massaal protest van te maken tegen de ontwikkelingen naar een sterke staat. Hierdoor zit België nu met in wezen een beroepsleger.

Uit de praktijk blijkt namelijk, dat de vrijwilligers gewoon beroeps zijn. Als je een jaar of vijf à tien in het leger gezeten hebt is het vaak moeilijk een goede baan te vinden (behalve natuurlijk bij instellingen als de Rijkswacht en privé bewakingsdiensten bij grote ondernemingen). Ook is het moeilijk om als men eenmaal in het leger zit er weer uit te komen. Dit is onlangs nog eens duidelijk bevestigd, toen twee officieren eruit wilden, maar die na diverse verzoeken hiertoe geen ontslag kregen. Toen ze eruit wilden bleek dat het officiersstatuut gewoon een levenslang kontrakt is. Ze hebben al met al drie jaar moeten vechten voor de rechter hun in het gelijk stelde en hun ontslag verleende.
Hoe meer vrijwilligers, hoe minder dienstplichtigen (die steeds korter

dienen), hoe meer beroepsleger. Beroepsmilitairen, die (volgens VDB): "beter getraind en derhalve meer operationeel zijn". Een leger wat een jong (dus krachtig) kader heeft, een leger wat efficiënt en modern is uitgerust. Aparte sterk gespecialiseerde legereenheden, met als parel voor het oog: de Rijkswacht. Dit alles om onze "Natie" en onze "Vrijheid" te beveiligen, zoals dat officieel heet. In gewone termen is dat: stakingbreker zijn, uit elkaar slaan van demonstraties, het houden van razzia's of ter bescherming van rechtse groepen, zoals laatst nog gebeurd is. Terwijl de Vlaams Nationale Raad (overkoepelende organisatie van extreem rechtse groeperingen) aan het vergaderen was, werd er buiten door links gedemonstreerd tegen deze bijeenkomst. De Rijkswacht sloeg de demonstratie uit elkaar en liet de vergadering rustig doorgaan. Tenslotte is een demonstratie verstoring van de openbare orde.

Chiel Lijdsman.

SOLDATENVERZET IN FRANKRIJK

In Le Monde van 25 januari stond een grote advertentie van de vakbond CFDT. Ze roept op, met de steun van enige honderden intellektuelen, tot protesten tegen de arrestaties van ongehoorzame soldaten. "Voor de bevrijding der gevangenen en het staken van de aanklachten tegen militairen". De vakbond is evenzeer in staat van beschuldiging gesteld als de soldaten, die een democratisering eisten van de verhoudingen in het leger, o.a. een soldatenvakbond, zoals die in Nederland bestaat. Er zijn huiszoekingen gedaan. Behalve soldaten zijn er ook "geestelijke daders" gearresteerd, dus met inbreuk op de vrijheid van meningsuiting. En de ondertekenaren eisen volkomen vrijheid van spreken, schrijven, vergaderen en verenigen. De militaire rechtbanken waren bezig autoritaire, naar fascistiese methoden neigende maatregelen te nemen, die het ergste deden (en doen) vrezen voor de toekomst van de burgerlijke demokratie. De wetenschap, dat buitenparlementaire machten (militaire, economiese, geestelijke krachten) desnoods bereid zijn, een einde te maken aan de formele, politieke, parlementaire demokratie is wijd verbreid. En al ging het hier niet om een "grote affaire", al hielden de socialistiese en kommunistiese partijen, en zelfs de vakbond CGT (met een overwegend kommunisties kader) zich op de vlakte, omdat ze in beginsel tegen dienstweigering en "subversie" in de strijdkrachten zijn, toch werd de kwestie er één van principiële betekenis.

De eerste arrestaties vonden plaats in november. Er waren toen 41 Fransen in staat van beschuldiging gesteld, van wie 19 militairen, terwijl 17 "burgers" en 6 soldaten in voorarrest zaten. De aanklacht luidde: "Deelneming aan een onderneming tot démoralisatie van het leger". De zaak moest voorkomen bij het *Hof voor bescherming van de Staatsveiligheid.* Er vond op 10 december een tragiese gebeurtenis plaats: mevrouw Catant, echtgenote van de sekretaris van een afdeling van de CFDT, moeder van twee kinderen, pleegde zelfmoord, overspannen als zij was door een huiszoeking, haar verzet daartegen, haar langdurig verhoor en de arrestatie van haar man. Bitter werd er opgemerkt dat de beschuldigde militairen en pacifisten geen van allen iemands dood op hun geweten hadden, de politie en justitie echter wel. Op 18 december vertrokken twee demonstrerende stoeten van de Bastille: de eerste om te protesteren tegen de antisociale politiek der regering; de tweede om de bevrijding te eisen der gevangen soldaten en propagandisten. Van de partijen was de enige omvangrijke de socialistiese PSU. Er waren verder vele kleinere groeperingen, maar *niet* de maoïsten, die de militaire "verdediging van het Westen tegen de Sowjet-Unie" blijkbaar aanvaarden, in het kielzog van China! :t ging allereerst om medezeggenschap in het leger, een zeker niet revolutionaire leuze, maar wel een uiting van toegenomen gevoel van eigenwaarde. In een aantal kazernes en garnizoenen waren komité's opgericht, die door de officieren werden beschouwd en gevreesd als voorboden van soldatenraden, zoals ze in de Russische revolutie (in de vorm van sowjets) en in de laatste jaren in Portugal (de SUV-groepen) naar voren waren getreden. In beide gevallen hadden ze er toe geleid, dat dienstplichtigen hun officieren zelf kozen of afzetten, en dat ze zelf wilden bepalen waarvoor de strijdkrachten gebruikt zouden worden. Een afdeling van de CFDT (in de Gironde)

had in een pamflet gezegd: "De geweren verdedigen de patroons. Als het uur slaat, laten we ze dan weten te keren tegen degenen, die ons in de maling nemen, ons onderdrukken en vernederen".

Hoewel de vakcentrale, een grote, politiek tamelijke onafhankelijke bond, deze tekst niet voor haar rekening nam, eiste ze vrijheid van het vormen van belangenorganisaties, ook in de strijdkrachten; het ontslaan van rechtsvervolging jegens alle betrokken burgers en soldaten; het stoppen van huiszoekingen. Officieel verlangde de vakbond "een demokraties leger, samengesteld uit burgers ("civiele personen") en in dienst van het hele volk". Deze formulering was van betekenis. Want in alle landen van de NAVO wordt de roep sterker, om een beroepsleger te vormen van lieden, die krachtens hun kontrakt het volk niet vertegenwoordigen, die als "huurlingen" stipte gehoorzaamheid hebben beloofd en die slechts aangeworven worden als ze getoetst zijn op hun betrouwbaarheid voor de legerleiding. In de Verenigde Staten en Engeland is de dienstplicht al afgeschaft, maar daarmee niet het leger! Integendeel: dit is des te betrouwbaarder geworden voor een regering, of voor generaals die de macht zouden willen overnemen.
De afschaffing van de dienstplicht is zeer populair omdat de konskriptiedwang vervalt. Degenen, die om persoonlijke, ethiese of antimilitairistiese redenen willen weigeren zijn van die last bevrijd. Maar politiek gesproken kan alleen een massa-beweging, van soldaten en arbeiders, op militair of ekonomies terrein, een gewelddadig apparaat verlammen. Meer en meer wordt zelfs de situatie aldus, dat een kleine minderheid met de verschrikkelijke bestaande wapenen grote verwoestingen kan aanrichten en ontzaglijk veel mensen kan doden, terwijl bijna een heel volk zich zou moeten verheffen om aan die minderheid de middelen ter overheersing te onthouden. Voorheen hebben antimilitairisten en anarcho-socialisten dit al beseft. Hoezeer ze ook de individuele dienstweigering om ethiese en symboliese redenen toejuichten, toch waren hun leuzen: "*Algemene* werkstaking en *algemene* dienstweigering". Als zulke volksbewegingen uitblijven is een linkse minderheid nauwelijks in staat, een rechtse minderheid te verlammen, die over de staatsmacht en de wapenen beschikt. Deze overwegingen nu kwamen tot uiting bij de - overigens geenszins anarchosyndikalistiese of revolutionaire - CFDT. Ze had eerder de angst tot uitdrukking gebracht voor fascistiese staatsgrepen, waarop burgers en militairen moesten antwoorden met hun weigering, dan dat ze een sociale revolutie wilde (of ook maar kōn) voorbereiden. En op dit *praktiese anti-fascisme,* op deze oproep tot waakzaamheid, zowel in de bedrijven en diensten als in het leger, reageerde de militaire top met vervolgingen, die al deden denken aan een politiestaat.

PRINCIPIËLE ASPEKTEN.

De agitatie in de kazernes had met name in Besançon en Cazaux (Gironde) een agressief karakter gekregen, hoewel overwegend door verzoeken om medezeggenschap, protesten tegen de kadaverdiscipline en het verspreiden van strooibiljetten met "opruiend" geachte teksten. Men sprak wel van honderd soldaten-comité's, die menselijker verhoudingen verlangden, betere levensvoorwaarden. Er waren antimilitairistiese uitingen bij, maar die waren in de minderheid. Socialisten en kommunisten protesteerden wel tegen de arrestaties van soldaten om hun gezindheid, of omdat ze simpele hervormingen eisten in de kazer-

nes, maar ze weigerden de indruk te wekken dat ze de militaire discipline als zodanig zouden willen ondermijnen. In januari nam het aantal aanklachten tegen pascifisten en opposante soldaten nog toe, omdat er van een echte volksbeweging ten gunste van de beklaagden nog geen sprake was. De honderden intellektuelen, die in het geweer waren gekomen, deden dit voornamelijk terwille van de vrijheid van meningsuiting, van demokratisering binnen de strijdkrachten, als protest tegen fascistiese tendensen in Frankrijk. Men citeerde echter ook wel de ex-generaal de Bollardière, die zou hebben gezegd "dat het geen zin meer had om het leger te verdedigen" en dat "het leger een weefsel is van innerlijke tegenspraken en illusies".
Afgezien van de groepen en kommissies, die het opnamen voor "de rechten van de soldaat" en daarover inlichtingen gaven (IDS) waren er ook principieel anti-militairistiese organisaties, zoals de CAM, en het strijdkomité van dienstweigeraars (CLO) die aktief waren. De Nationale Federatie van onderwijzend personeel (FEN) trad moedig op door de afschaffing te eisen van de militaire uitzonderings-rechtbanken en het gedrag der soldaten alleen te willen toetsen aan de wetgeving, die voor iedere burger geldt. Er werd ook veelvuldig gewezen op het feit, dat de wapenbedrijven zichzelf boven elke wet plaatsten, met name in Frankrijk dat de tweede exporteur in het Westen is (na Amerika) van oorlogstuig over de hele wereld: "een wetteloos en buitenparlementair verbreiden van middelen tot massamoord". Men vergeleek de vrijheid van de "kooplieden des doods" met de arrestaties van simpele dienstplichtigen.
Zo kreeg de agitatie ook een principiëel karakter. In pamfletten werd de vraag gesteld, wie eigenlijk het leger kommandeerde, tegen wie het gebruikt moest worden, of het niet een duidelijke binnenlandse taak had? In het atoomtijdvak, zo werd gezegd, dienen de konventionele wapenen en strijdkrachten vooral om zwakke opstandige volken en "subversieve" groepen aan te vallen. In de ministerraad van de NAVO komt - met veel zuchten en klagen van de heer Luns, de secretaris-generaal - elk jaar in december weer een punt op de agenda voor over het gevaar van "binnenlandse subversie", die voor het gemak maar gelijkgesteld wordt met "indirekte agressie", waartegen de NAVO op haar hoede zou moeten zijn. Ook werd de vraag gesteld "wat de werklozen te verdedigen hadden", of "wie wilde sterven voor de internationale bourgeoisie".
En in *Le Monde* bracht een medewerker ter sprake, dat het ook tot de tradities behoorde van Frankrijk (met zijn onmatige militaire inspanningen) om daartegen te protesteren. Herinnerd werd aan de vele oproerige verzen, en aan enkele coupletten uit...de Internationale van Eugène Pottier. "Vrede onder ons, oorlog aan de tirannen. Laten we de staking proklameren jegens de legers, de geweerkolven in de lucht werpen en de gelederen verbreken..." Of deze versregels: "Als die kannibalen er in volharden, van ons helden te willen maken, zullen ze weldra te weten komen dat onze kogels bestemd zijn voor onze eigen generaals". De auteur in Le Monde zegt, dat de Franse geschiedenis vol is van soldatenopstanden, en dat hetgeen nu gebeurt - de vorming van vakbonden in het leger - daarbij vergeleken maar een kleinigheid is.

HISTORIE VAN HET VERZET

Juist in deze periode kwam het boek ter sprake van *Jean Rabaut: Het anti-militarisme in Frankrijk van 1810 tot 1975*. Er wordt in her-

innerd aan het feit, dat al in de tijd van Napoleon er 160.000 mannen waren geweest die weigerden op te komen "voor hun nummer", die deserteerden, in bossen en op eilanden verbleven of die met valse namen en papieren onderdoken. Er waren ethiese en zuiver individualistiese uitingen van verzet, sentimentele en harde vormen van weerstand. Ook van wederdopers (anabaptistes) die zich op de bijbel beriepen. Na de verloren oorlog van 1870 en de bloedige onderdrukking van de Commune van Parijs had het antimilitarisme een sociaal-revolutionair karakter, met afwijzing van de idee van "een vaderland", omdat dit - zoals Gustave Hervé in de eerste periode van zijn leven betoogde - dit het vaderland was van de bezitters en de generaals, niet dat van de arbeiders en arme boeren. In 1917 werd het Franse leger getroffen door aanzienlijke muiterijen, waarvoor onder andere de anarchisten verantwoordelijk werden gesteld. Alleen op grond van zijn propaganda werd bijvoorbeeld Emile Armand tot vijf jaar gevangenisstraf veroordeeld, wegens beweerde aansprakelijkheid voor die muiterij.

Het reeds genoemde dagblad *Le Monde* vindt overigens processen als nu gevoerd zijn uit de tijd: de jongeren van nu, ingelijfd in het leger, hebben niet meer de slaafse geest van vroegere generaties. Er wordt op gewezen dat zelfs in West-Duitsland (dat zich ontwikkelt tot een nieuwe Pruisiese staat, al of niet onder sociaal-demokratiese leiding) enige medezeggenschap bestaat van militairen: een vakbond voor het beroepskader; keuze van vertrouwenslieden van dienstplichtigen; voor hen ook een "ombudsman", tot wie ze zich wenden kunnen. De soldatenraden van Portugal (SUV's) hebben maandag lang geestdriftige jongeren uit West-Europa getrokken. Het blad (29 november) verwijst ook naar ons land, waar toch de regering er niet van kan worden beschuldigd "de klandestiene dirigent te zijn van een systematiese subversie". Neen, inderdaad niet. Toch heeft het een soldatenvakbond. Maar buitenlandse officieren blijken dit al afschuwelijk te vinden. "Het syndikalisme van de dienstplichtigen heeft er - zo menen ze - zodanig vormen aangenomen, dat heel het Europa der militairen zijn opperste banvloek heeft uitgesproken over dit leger. Het Nederlandse leger zou onbruikbaar zijn en (wat erger is) schandaalverwekkend". Een opvatting, die Le Monde niet deelt. Er blijkt uit dit alles wel dat beroepsofficieren meestal een feodale kaste vormen, die blinde gehoorzaamheid eist, en die ver afstaat van zelfs de burgerlijke demokratie. Kan men zich dan verbazen als reaktionaire staatsgrepen in tal van landen worden uitgevoerd met behulp van de officieren der strijdkrachten?
Aan de mogelijkheid tot individuele dienstweigering wordt door wetten steeds meer tegemoet gekomen. Men is duidelijk op weg naar willige beroepslegers, die een koloniserende of binnenlands kontrarevolutionaire taak hebben. Het is dus de moeite waard, zich daartegen te verzetten, zonder nog te geloven in het nut van "volkslegers". Maar zolang die er zijn is het van betekenis dat de dienstplichtigen proberen kontrole uit te oefenen op geest en gedragingen van het kader, en met name weigeren fascistoïde officieren te dienen. De zogenaamde "oorlogstaken" van konventionale legers in een moderne, nukleaire oorlog vallen te verwaarlozen. Des te gevaarlijker worden de legers voor de civiele vrijheden der burgers. Vandaar dat de agitatie van soldaten in Frankrijk zo belangrijk is voor antimilitaristiese idealen, die aldus aan de orde worden gesteld.

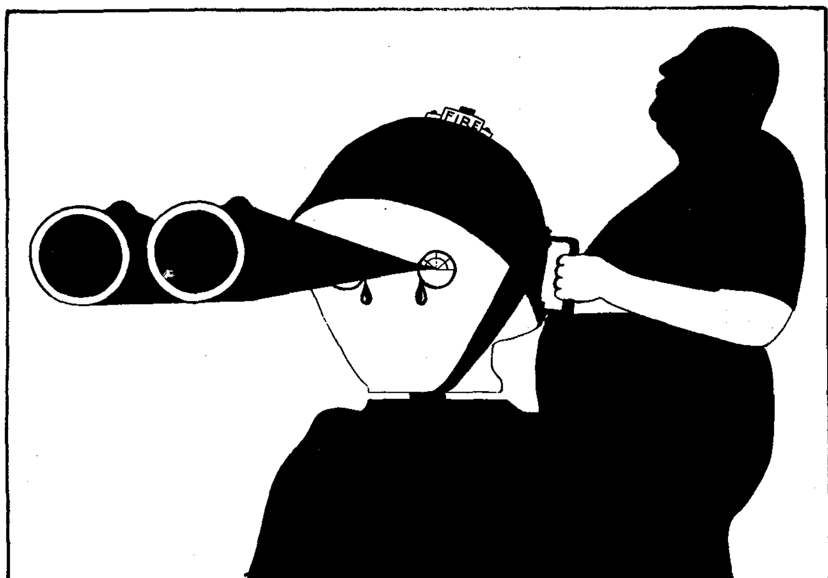
Anton Constandse

HET MILITAIRE APPARAAT

Nu Bernhard von Lippe-Biesterfeld, Prins der Nederlanden, beschuldigd wordt een dikke vier miljoen piek aan de wapenhandel in de zestiger jaren te hebben overgehouden (hij zal ongetwijfeld kunnen aantonen dat ze aan het Wereld Natuurfonds zijn besteed) roepen allerlei burgerlijke mormologen plotsklaps moord & brand. Maar dat deze ex-nazi (SA én SSer), ex-IG-Farbenspion (producent van het jodenverdelgingsgas Zyklon-B) en instigator van de Bilderbergkring (die de top van het kapitalistiese ondernemersdom, regeringsleiders, diplomaten, journalisten en adviseurs ter planning van voortgaande bestiering van het wereldgebeuren bijeenbrengt) (1) al jarenlang inspekteur-generaal van de Nederlandse krijgsmacht is en daarnaast kommissaris van wapenfabrikant Northrop/Fokker, schijnt inmiddels de gewoonste zaak van de wereld. Zoals de leugenachtigheid nu ook in regeringskringen in Nederland handelsmerk is geworden (Van Agt, die nog op de tweede dag van de Zuid Molukse gijzeling in Wijster verklaart "het juist zo merkwaardig te vinden dat in het geheel geen politieke eisen worden gesteld" en Den Uyl, die nog op 7 februari stelt er "geen bezwaar tegen te hebben om uit te spreken dat de prins niets kan worden verweten" na gesprekken, ook met de prins zelf; -dezelfde gesprekken die hij op 8 februari gebruikt bij zijn verklaring dat het wel degelijk de prins is die in de Locheed-affaire bedoeld wordt) (2).

Onze ministers en diplomaten, onze fabrikanten en wapenhandelaars zijn allen keurig gesoigneerde heren, die er geen slechte eetgewoonten op na houden, nooit met volle mond praten, in de beste pakken steken, immer kond doen van hun afkeer jegens geweld en ook de dieren liefhebben. Dat zij niettemin in werkelijkheid bereid zijn de gehele wereld op te blazen en ondanks hun dure woorden van het tegendeel uitsluitend uit zijn op bestendiging van de honger, de armoede, de krotten, de diskriminatie, de ellende van het merendeel der mensheid, wil om de een of andere reden maar niet effektief doordringen. Als je leest hoe de Amerikaanse regering (en in Rusland zal het wel geen haar beter zijn) de atoomgeleerden tijdens de oorlog preste tot het vervaardigen van de meest weerzinwekkende wapens door hen het schitterende ideaal van de vrede voor ogen te houden, als je ervaart hoe iedereen de schuld en de verantwoordelijkheid op elkaar afschuift, de arbeider op de patroon, de patroon op de regering, de regering op de volksvertegenwoordiging, de volksvertegenwoordiging op het volk, het volk op de patroons etc. etc., dan vraag je je wel eens af hoe we ooit door dit perfide leugenspel heen moeten trappen om tot een vredelievende wereld te komen (3). En toch zijn de feiten doorzichtig genoeg.

Bewapening fungeert allereerst als motor van het imperialisme. Het grootkapitaal heeft een sterke staat nodig ter bescherming van postkoloniale belangen: militaire hulp in dienst van de expansiedrang, het afdwingen van gunstige handelsverdragen, verandering van de wereldsektoren in beleggingssferen voor het eigen kapitaal. Voorwaarde voor en inherent aan deze machtspolitiek is het staatsingrijpen voor terugdringing of sociaal-politieke kanalisering van revolutionaire krachten (nu in Angola de officiële militaire organen van

de USAF zo kort na het Vietnam-debâcle niet kunnen worden ingezet wordt daartoe de CIA aangewend als koppelbaas voor de huurlingenlegers). Zo ontstaat de ideologie van het imperialisme (4). Het krijgshaftige karakter groeit uit de immanente tendenzen van het ekonomies systeem, met als gevaarlijkste tendens: de ekonomiese krisis (5). Om deze krisis te voorkomen of te bestrijden moet men zoeken naar andere konsumptiemogelijkheden: staatsverbruik, investeringen, import, de ontsluiting van buitenlandse markten (China!), waarvoor een enorme militaire machine noodzakelijk is. Deze leer van krisisbestrijding werd na het verval van het konkurrentiekapitalisme voor het eerst in de praktijk van de grote krisis in 1929 zichtbaar. In het Duitse rijk werd het fascisme aan de macht geholpen en Hitler slaagde er door enorme bewapeningsuitgaven in de ekonomie weer op gang te krijgen. In de USA weigerde het grootkapitaal om Roosevelt te steunen in grote staatsopdrachten in de sociale voorzieningensektoren. Pas toen de USA zich ging bewapenen voor de oorlog kwam een einde aan de krisis. Sindsdien is de westerse ekonomie draaiende gehouden door de bewapeningswedloop (6).

Een tweede funksie van bewapening is dan ook van steunpilaar voor de konjunktuur. Vóór 1945 speelde de bewapeningsekonomie in de konjunktuur-politieke strategie van de machtselite een sekundaire rol, maar na 1945 wordt door alle oorlogservaring duidelijk dat bewapeningsekonomie de meest suksesrijke metode is om Keynes' recept van volledige werkgelegenheid op kapitalistiese wijze te gebruiken. De konjunkturele opleving in de USA toen het in de oorlog verzeild raakte maakte zelfs oeverloze financiële offers van de bevolking voor bewapening mogelijk onder demokratiese voorwaarden! Op het toppunt van de Vietnam-oorlog werd het percentage van het nationaal inkomen dat aan militaire doeleinden werd besteed een evenarig van dat van Hitler in 1938: 74%! Door afwenteling van de krisis op zijn Nato-bondgenoten en de Derde Wereld -onder meer door middel van de oliekrisis- en ver-

plaatsing van de oorlogshaarden zijn de Amerikanen er voorlopig in geslaagd ineenstorting van de bewapeningsekonomie na Vietnam te voorkomen. De Nato-ekonomieën worden onvermijdelijk in het kielzog van de Amerikaanse bewapeningsideologie meegesleept. In de wapenwedloop speelt vooral de voortvarende remilitarisering van de Bondsrepubliek een rol. Deze wordt versluierd door de ideologie van de ontspanning, maar is op geen enkele wijze meer te loochenen (7). De algemene bewapeningspaniek in de revanchistiese BRD is heilloos: als superkolonie van de USA (8) tracht het Duitse volk zich veiligheid te verwerven, maar in geen van de Amerikaanse konfliktteorieën wordt Duitsland enige veiligheid gegarendeerd. Zelfs een atoomoorlog kan in Duitsland worden uitgevochten zonder dat er één dode in de USA of de USSR valt. Een oorlog in Midden-europa is niet begrensbaar en zelfs als dat zo was, zou door de techniese vooruitgang een met konventionele wapens gevoerde oorlog de uitwissing der beschaving betekenen. Want ook de konventionele oorlog zal zich bedienen van onblusbare vuren. De verder ontwikkelde termatbranders en napalmbommen, alsook de fragmentatiebommen zullen vuurstormen veroorzaken die met atoombommen vergelijkbaar zijn (9). De BRD moet daarom niet alleen afzien van atoomwapens maar ook van een konventionele strijdmacht. Dat dit dovemansoren is gezegd, bewijzen de huidige ontwikkelingen helaas.
Een derde essentiële funksie van bewapening ligt tenslotte in de technologiese vooruitgang door bewapeningsopdrachten. Voor een steeds groter deel zijn techniese vernieuwingen te danken aan de voortschrijding van de wapentechniek. Dit nu wordt bewust gestimuleerd en vooral in de USA is het mogelijk gebleken de belastingbetalers in steeds grotere mate te gebruiken voor de financiëring van de technologiese vooruitgang in het kader van het budget voor bewapening en ruimtevaart. In de meeste westerse bewapeningsekonomieën bedraagt 30-40% van de totale wapenaanschaf financiëring van onderzoek en ontwikkeling. Hieraan ligt de gevaarlijke ideologie ten grondslag, dat op verdediging en bewapening gericht onderzoek zinvoller zou zijn voor de ontwikkeling van een moderne technologie.

FUNKSIES VAN HET MILITARISME

De voortdurende tendens tot versterking van het staatsapparaat in het kader van de overeindhouding van het kapitalisties ekonomies systeem komt inderdaad het sterkst tot uiting in de Bondsrepubliek. De remilitarisering, door de Nato aangeprezen als verdedigingspolitiek, blijkt niets anders dan machtspolitiek.
De instandhouding van de ekonomiese, neo-imperialistiese wereldpositie, de militaire binding ('containment') tegenover de derde wereld vormt een tweede funksie van het militarisme. Deze funksie is de wezenlijke voorwaarde voor de maatschappelijk-politieke heerschappij van het kapitalisme in de derde wereld. Het is duidelijk dat als de derde wereld, met 2/5e van de mensheid in een revolutionair proces zich verbindt met het oostblok met ook 2/5e van de mensheid, het westen in een machteloze wereldpolitieke randpositie wordt gedrongen. De ontspanning USA-China vormt de westerse indekking tegen de emancipatie van de derde wereld. Wordt de derde wereld kommunisties, dan is het kapitalisme teruggeworpen op 1/5e van de mensheid en op eigen territoria. Het moet daarom proberen óf door ekonomiese en sociale hulp zoveel mogelijk landen van de derde wereld voor een verwant proces van industrialisering te winnen óf door aanwezigheid van militairen en geheime diensten, door militarisering en militaire interventie

tegenover radikaal-socialistiese emancipatiebewegingen in de derde wereld zijn wereldpolitieke bestaan te verdedigen. Daarom moet het óók ingrijpen waar direkt ekonomies weinig te winnen valt: om de handhaving van het systeem. De kosten van de marionettenlegers en stationering der eigen troepen in bijvoorbeeld Zuid-Korea en Zuid-Vietnam wegen wel niet op tegen de winsten van de Amerikaanse ondernemingen in die territoria, maar zij worden wél door het hele volk gedragen, in tegenstelling tot de winsten, die immers uitsluitend de ekonomies gepriviligeerde bovenlagen toevloeien: socialisering der verliezen. Derde funksie van het huidige militarisme tenslotte is de indamming van het demokratiseringsproces, enerzijds door potentiële aanwending van het leger tegen sociale onrustzaaiers bij een akuut konflikt (in 1970 dreigde de Nederlandse regering te interveniëren in de havenstakingen door inzet van de strijdkrachten), anderzijds door de militaire dienstplicht, die onvoorwaardelijke gehoorzaamheid en goedgelovigheid ten opzichte van de staat instudeert en het denken in een vriend-vijand schema oefent, suggestie tracht te verwekken van een noodzaak van samen optrekken tegen het kommunisme. Blijkens het geheime Natorapport M 116 CIC 69-6 houdt het Westeuropese militarisme zich sinds 1969 intensief bezig met deze funktie (10).

Het leger fungeert ook als Ersatzmiddel voor autoriteitsbeluste kleine luiden uit de lage en middenklasse, die zich door de openlijk repressieve konsumpsiemaatschappij bedreigd voelen en als surrogaatsbevrediging een fatale neiging naar het militarisme ontwikkelen. Opnieuw blijkt dit in de BRD het duidelijkst. Voormalige zelfstandigen trachten hun statusverlies goed te maken in het uniform van de autoriteit, de nietigheid als nieuwe bezitsloze te kompenseren door identifikatie met een imponerend machtsapparaat. Men tracht de angst voor de konkurrentie en prestatiemaatschappij te verdringen door de rustgevende invoeging in een slechts gehoorzame onderwerping eisend apparaat, dat ook zonder hun initiatief funktioneert. Als reaksie op een karakterloze, verwarde maatschappij wordt houvast gezocht in het schijnbaar geordende systeem van het leger. Maar die schijnbare geordendheid blijkt onvoldoende te zijn om een betrouwbaar leger op te leveren. De Amerikanen ondervonden dat het eerst aan den lijve. De jaren 1970-72 markeren de vrijwel volledige ineenstorting van het Amerikaanse leger in Vietnam. Het druggebruik had epedemiese vormen aangenomen. In 1970 waren bovendien de aanslagen op eigen officieren enorm toegenomen: 271, en in 1971 al 425! Opsporingsoperaties waarbij men de vijand zoveel mogelijk uit de buurt bleef en weigeringen om te vechten kwamen overal voor. Troepen die in het begin van de jaren zeventig naar Vietnam gestuurd werden, hadden goede redenen om de strijd te mijden: ze waren niet alleen verwikkeld in een oorlogssituatie waarin bijna niemand meer geloofde, maar ze waren er ook heengebracht lang nadat de USregering had gezegd dat ze de troepen aan het terugtrekken was. Tegelijkertijd werden de USA overspoeld door Vietnamveteranen die de zwaarste gevechten hadden meegemaakt en hun ontgoocheling was op iedere kazerne duidelijk voelbaar. Het belangrijkste politieke soldatenverzet werd inmiddels ontwikkeld onder de bemanningen van de vliegdekschepen die direkt bij de bombardementen betrokken waren. In juni 1972 werd de USS 'Ranger' onklaar gemaakt door sabotage en in november de USS 'Constellation'. Nadat het in dok was geweest weigerden 130 bemanningsleden rechtstreekse bevelen om aan boord te gaan. Hoewel het effekt van deze aksies de oorlogsplanning slechts in geringe mate

belemmerde, droegen zij wel toe tot een voortdurende druk op de regering om de Indochinese genocide te beëindigen (11). Maar tevens had het Pentagon geleerd voor de meest vertrouwelijke operaties vrijwilligers en/of beroepskrachten te gebruiken. Het grootste deel van de Vietnamkrijg is gevoerd met een dienstplichtigenleger, maar het werk is uiteindelijk afgemaakt door huurlingen in vaste dienst. De B-52 piloten die Noord-Vietnam naar het stenen tijdperk moesten terugbombarderen waren uitsluitend beroeps. Onmiddellijk na Vietnam werd het Amerikaanse leger omgevormd tot een gemengd beroeps- en vrijwilligersleger. De term vrijwilligersleger is een stereotiep taalgebruik van de bewapeningsideologie, een taal die voortkomt uit de angst van de militaire denkers om het volk de waarheid te zeggen. In die taal heten bommen van het kaliber Hiroshima 'taktiese atoomwapens' en wordt een 'konventionale oorlog' tot iets bruikbaars: konventioneel geeft het gevoel van iets vertrouwds, beproefds en risoloos; zo'n oorlog levert slechts 300 miljoen doden op, 5% van de 6 miljard mensen die rond 2000 zullen leven. "Forward defence' is nog zo'n begrip, dat gewoon aanval betekent, zo kan ook het ministerie van defensie desgewenst in zijn juiste funksie worden beschouwd. Vrijwilligers zijn dan ook geen vrijwilligers, maar kortverband huurlingen die, vaak genoodzaakt door het strukturele ekonomiese geweld, door werkloosheid en ekonomiese depressie, dienst nemen tegen betaling.
In Natokringen wordt nu ook druk met dit vrijwilligersleger geschermd. Maar de Amerikaanse ervaringen tot nu toe zijn in moreel en disciplinair opzicht nog niet moedgevend genoeg om de krachtmeting met het steeds hechter georganiseerde soldatenverzet aan te gaan. Niet twijfel aan de kracht van de linkse beweging om ook in een part- en full-time huurlingenleger het soldatenverzet te kunnen organiseren moet tot afwijzing en bestrijding van de tendens naar herstrukturering van het leger leiden. Professionalisering van het leger betekent onvermijdelijk perfektionering van het geweld. Professionalisering van het leger als uiterste konsekwentie van de institutionalisering ervan gaat uit van de vanzelfsprekendheid dat er een vijand is.
Zij eterniseert aldus de spanningen en kreëert vijanden. Wie de vrede wil, bereidt de vrede voor; wie de oorlog voorbereidt -en daarvan zijn beroep maakt-, wil de oorlog (12).

ANTI-MILITARISME

"Met uitzondering van de anarcho- pacifisten„ die om strikt geweldloze reden dienstweigeren, is het momenteel de vraag of dienstweigering vanuit anarchistiese motieven nog steeds de juiste beslissing is om een antimilitaristies standpunt uit te dragen. Waarschijnlijk is het antimilitarisme beter gediend met kritiese soldaten binnen het leger dan een handvol dienstweigeraars erbuiten", stelt Hans Ramaer (13). In de praktijk loopt de scheidslijn tussen anarchisten die voor dienstweigering kiezen en in de vredesbeweging of de Vereniging Dienstweigeraars werken, en de anarchisten die in het leger gaan en het soldatenverzet in VVDM en vooral BVD versterken ongeveer parallel aan die tussen individueel-anarchisten of vrije socialisten en revolutionaire anarchisten, die zich in het Arschinowplatform en het O.R.A.-konsept vinden. Juist aan de transformatie van de Bond voor Dienstweigeraars tot de Bond voor Dienstplichtigen hebben anarchisten een belangrijk aandeel geleverd. En ook nu is de BVD als één van

de antireformistiese organisaties waar de CPN geen poot aan de grond krijgt een belangrijk werkterrein voor revolutionaire anarchisten. Het strategies doel van de soldatenbeweging is het leger onbetrouwbaar te maken, dat wil zeggen door ondermijning en agitatie te bewerkstelligen dat de soldaten zoveel organisatie en bewustzijn hebben dat zij zich tegen orders kunnen verzetten, die duidelijk tegen de belangen van de bevolking ingaan, dat zij deze orders desnoods door sabotage en in uiterste geval massale desertie doorkruisen en belemmeren. Soldatenverzet betekent daadwerkelijke solidariteit met stakende en bezettende arbeiders, met aksievoerders en de slachtoffers van de ekonomiese onderdrukking; betekent agitatie tegen relbestrijding, tegen de Nato en het US-imperialisme. Indien ergens anarchisten hun antimilitaire traditie kunnen voortzetten, dan hier.
De propagandistiese waarde die dienstweigering weleer had heeft ruimschoots ingeboet voor die van het soldatenverzet. Evenzo zijn de soldatenorganisaties duidelijk in staat zich beter en effektiever te organiseren, dan de dienstweigeraars, die inkonsistente vormen van organisatie niet kunnen overstijgen. De ineenstorting van het tsaristiese leger en de revolutionering van de russiese soldaten was het resultaat van een zorgvuldig opgebouwd soldatenverzet. En ook nu geldt nog altijd dat met stenen en met de blote vuist tegen pantser niets is uit te richten. Het leger heeft het monopolie over het gebruik van wapens, die met des te meer sukses tegen ons zullen worden aangewend als wij niet leren ze te hanteren en er ons op het geëigende, revolutionaire, moment meester van maken. Om ze uiteindelijk geheel overbodig te maken.

Boudewijn Chorus

NOTEN

(1) De Nieuwe Linie 31.1 en 4.2.76

(2) NRC-Hdbl. 7.2.76

(3) Verzuchting in: De dood betaalt dividend aan De Kruithoorn, Werkgr. De Kruidhoorn, Den Bosch 1970.

(4) Gebruik gemaakt van de BVD-brochure De sociaal-ekonomiese achtergronden van het militarisme, Leiden 1974.

(5) Zie: ook de As 12, De grote depressie.

(6) Zie: een helder histories betoogje in Het Rode boekje voor Soldaten, Van Gennep, A'dam 1971.

(7) Cijfers over de Duitse remilitarisering heb ik gereproduceerd in 'Duitse staatsterreur: openlijk repressief geweld als dagelijkse praktijk', Repressie & Verzet nr. 3, dec. 1975.

(8) Zie: Interview met de RAF, Pamflet 1975. Ook De As 15/16, Manfred Clemenz.

(9) F. Vilmar, 'Rüstung und Abrüstung im Spätkapitalismus', Berlin 1972.

(10) Vlgs. Dossier Wapentransporten in België, Gent 1974.

(11) Paper Anti Nato, Int. Soldatenkongres, BVD-bulletin, nov. 1974.

(12) C. Verhoeven in Kernvraag nr. 54, okt. 1975. Zie ook Diskussienota Vrijwilligersleger, VVDM, aug. 1975. en Veedee nr. 22/1975.

(13) In: De Vrije Gedachte, febr. 1976.

VOOR VOLK EN VADERLAND

POLITIEKE WAARDENORIENTATIE BIJ KINDEREN

Hoe komt het kind aan zijn politieke waardenoriëntaties, dwz. aan de standpunten die het inneemt bij de beoordeling van maatschappelijke problemen? Welke faktoren werken eraan mee, dat het op deze wijze over oorlog denkt, en over leiderschap, en over de relatie arm-rijk, machtig-niet machtig, man-vrouwrol etc. We hebben hier niet de ruimte ons te verdiepen in de verschillende benaderingswijzen van het probleem tegen de achtergrond van allerlei ontwikkelingsteorieën over het kind. Ik zou eenvoudig willen stellen, dat het kleine kind opgroeit in een gezin dat in ideologiese wisselwerking staat met een bepaalde groep. Het opgroeiende kind wordt dan in vrij snel tempo lid van allerlei andere groepjes: vriendjes thuis, groepjes op straat, de kleuterschool, de lagere school. Als het op de lagere school komt heeft het al een hele geschiedenis aan politieke socialisatie achter de rug. We kunnen wel aannemen dat in het gezin allerlei emotionele relaties ontstaan met oriëntaties van de ouders die voor bepaalde problemen van maatschappelijke aard bepaalde (stereotype) oplossingen hebben gevonden. Het kind kan deze oriëntaties nauwelijks intellektueel (kognitief) verwerken, het ondergaat ze primair affektief-emotioneel.

Zo merkt J. Piageter in zijn studie over de ontwikkeling van het begrip "vaderland" op, dat een klein kind het begrip "vlag" niet intellektueel verwerken kan, maar dat het wel alle emoties rondom een vlag "kent": zoals de vlag uitsteken, het praten over die feestelijke hoogtijdagen, de reakties van de buren, van de vriendjes, van de juf, en waarom anderen de vlag niet uitsteken, etc. (1) Zo zullen wel meer emotionele relaties ontstaan met politieke konsepties, die algemeen aanvaard worden in het gezin waarin dat kind opgroeit. Het opgroeiende kind heeft de neiging om deze oriëntaties als vanzelfsprekend te aanvaarden, het zijn de opvattingen van papa en mama. Zonder de meeste oriëntaties kognitief te begrijpen leert hij affektief veel door de toon waarop gepraat wordt, door de sfeer waarin, door de geprikkeldheid waarmee, enz. over allerlei sociale problemen: de oorlog, het journaal, de kerk, hoe mannen met vrouwen omgaan, wie er de baas is. Hoe nu de relatie is tussen de in de vroege kinderjaren opgebouwde affektieve politieke waardenoriëntaties en de latere rationelere oriëntaties, daar is maar weinig van bekend. Juist door de wijze waarop het traditioneel onderwijs omspringt met de opbouw van politieke waardenoriëntaties is het buitengewoon moeilijk na te gaan hoe zich het denken over "politieke" zaken bij kinderen ontwikkeld, zodat ook nauwelijks is na te gaan in hoeverre de school erin slaagt om andere waardenoriëntaties op te bouwen rondom het affektief onderbouwsel van de kinderjaren. We moeten echter wel aannemen dat deze primaire affektieve socialisatie van groot belang is voor de latere rationele en ideologiese opstelling. Wij kennen dit immers ook vanuit de levensbeschouwelijke waardenoverdracht. We hebben daar ook de regel geleerd, dat dogmatiese kennisoverdracht bijna altijd leidt tot het opgeven van de affektieve oriëntaties en de "overgang" tot andere geloofssistemen. We zullen ons hier meer op de funktie van het onderwijs konsentreren.

Theo Jansen (2) heeft op vier basisscholen observaties gedaan over lesinhouden, onderwijsgedrag, reakties van de kinderen m.b.t. maat-

schappelijke problemen. De onderwijsteams varieerden van bedachtzaam en gematigd progressief tot (één Team) diep overtuigd van de misvormende funktie van het onderwijs. Hij komt o.a. tot de konklusie dat de school eenzijdig op alle sociale vraagstukken ingaat, en dan nog incidenteel, geïsoleerd en fragmentaries en dat bij de beoordeling van gedrag van andere groepen de visie van de onderwijzer impliciet blijft en meestal in overeenstemming is met de dominante opvattingen. Diverse alternatieven aanbieden voor de beoordeling van een groep mensen (bijv. zij die van de bijstand trekken), het zoeken naar verschillende visies en diverse oplossingsvormen, het erbij betrekken van de betrokken groep, dat is er allemaal niet bij. Opvallend is dat nimmer bij de sociale problematiek verwezen wordt naar ekonomiese oorzaken en dat steeds op de individuele verantwoordelijkheid wordt ingespeeld (vooral bij de favoriete onderwerpen als derde wereld en milieuvervuiling). Zo, aldus Theo Jansen, geeft de school lessen in maatschappelijke bewusteloosheid (2). Vaak blijkt dat een maatschappelijk probleem niet verder wordt uitgewerkt. Als dat wel gebeurt blijkt dat de school deze informatie op 'objektieve' en 'waardenvrije' wijze levert, die nauwelijks stellingname van de kinderen toelaat en die het kind het gevoel moet geven, dat het allemaal zo ingewikkeld is dat hij er toch niets aan doen kan. Tekend voor dit laatste is een geschiedenis-metode (niet eens zo'n slechte) voor het basisonderwijs (3), waar onder het hoofdstuk 'Oorlog en vrede' in de handleiding voor de onderwijzer staat: "De leerlingen moeten inventariseren waar op dit ogenblik gevechtshandelingen plaats vinden en waar oorlog dreigt uit te breken. Dan wordt er een klassegesprek gevoerd of die oorlogen wel nodig zijn. Uiteraard blijft zo'n gesprek een eerste oriëntatie. Men kan aansturen op de konklusie dat de redenen om een oorlog te voeren soms zeer gekompliseerd zijn". Het hoofdstuk (13 bladzijden) eindigt met het inplakken van de vlag van de Verenigde Naties en wijst dan op de betekenis van de Veiligheidsraad bij het oplossen van internationale geschillen.

Het is nu maar net wat een onderwijzer van zo'n klassegesprek maakt. Want deze inhouden noch allerlei werkvormen als groepswerk, rollenspel e.d. zijn in zijn opleiding nauwelijks aan de orde geweest - De leerstof in het boekje geeft hem ook niet bepaald de instrumenten in handen waardoor hij bevorderen kan dat er bij de kinderen een aantal waardenoriëntaties worden opgebouwd, waarmee het probleem van de oorlog helderder gesteld kan worden. Bepaalde inzichten uit de ethologie (dat de mens het enig levend wezen is, dat zijn eigen soort uitroeit) en de polemologie (dat de vijand eerst goed zwart gemaakt moet worden, wil hij een goed vijand kunnen zijn; de georganiseerde vredeloosheid enz) en de politieke sociologie (de oorlog heeft een funktie in het kapitalisties sisteem; teorie over het imperialisme, enz) kunnen ertoe bijdragen de eigenlijke probleemstelling op tafel te krijgen. Dat zou tot allerlei werkvormen kunnen leiden waarbinnen de leerlingen zich met machts- en ongelijkheidsproblematiek zouden bezighouden. Deze wijze van probleemgericht en prosesgericht werken vraagt echter veel tijd, en leidt ook direkt tot een andere interne onderwijsorganisatie. De ervaringen met het Ledo-projekt (een uit 1968 daterend projekt leren door doen) wijzen in die richting. (4)
Het vak Sociale Wereldoriëntatie, Politieke Vorming, etc. zou dus weinig invloed hebben op de belangrijkste aspekten van de politieke socialisatie: de politieke kennis, de waardeoriëntaties en de participatie (het politiek handelen). Deze nogal negatieve uitkomst wordt

ook bevestigd door een aantal amerikaanse onderzoeken bij leerlingen op secondary schools (voortgezet onderwijs). Mensen als Greenstein, Hess, Easton en Torney zijn van mening dat de politieke oriëntaties al vrijwel vaste vorm hebben gekregen in de leerfase vóór het voortgezet onderwijs, en dat daarbij buitenschoolse invloeden, vooral de gezinsgroep, de grootste rol spelen.(5) Velen huldigen ook de mening dat het gezin een dusdanig filterende werking heeft dat het kind zich nauwelijks bewust is, dat zijn informatie, die hij goeddeels effektief moet verwerken, langs selektieve weg tot stand komt (men leest een bepaalde krant, bekijkt alleen bepaalde kategorieën op de massamedia, praat en leeft vanuit één bepaalde visie die weinig alternatieven toelaat, etc.)
Dat er echter nog zeer belangrijke ontwikkelingen in de waardenoriëntaties na de puberteit optreden heeft het studentenprotest wel bewezen. Deze ontwikkelingen leidden tot een hoog politiseringsnivo, meer ondanks dan dank zij het onderwijs.

De school wekt ook geringe belangstelling doordat zij zoveel overtollige informatie geeft: een groot deel van de leerstof is niet aktueel en weinig relevant voor het ontstaan van inzicht in maatschappelijke verhoudingen, en verder doen zich allerlei verdubbelingen voor met o.a. massamedia, waardoor ze alles al op de tv gezien hebben. Het zou dus ook wel kunnen zijn, dat de manier waarop de leerlingen op school maatschappelijke vraagstukken voorgeschoteld krijgen hen later kopschuw maakt voor het vak maatschappijleer. Ook deze leerboeken behandelen de stof, die niet tot de belangrijke examenstof behoort, op de geijkte wijze: brengt alles terug tot feitjes, biedt geen heldere ordeningsvormen aan, geeft geen alternatieven, noch diverse visies op een en hetzelfde sociale vraagstuk. Het is ook allemaal ingepakt in een harmonieuze en opgewekte samenlevingsvisie waar het gevoel van de eigen verantwoordelijkheid weer centraal staat. Bovendien schept de school allerlei armoedige kommunikatievormen tussen leraren en leerlingen, tussen leerlingen onderling en tussen leraren onderling, waardoor het onmogelijk wordt gemaakt om de eigen persoon en het eigen denken in direkt kontakt, probleem- en prosesmatig, met de ander of een groep tot ontwikkeling te brengen.
Ook een onderzoek binnen de Frankfurter Schule (6) komt tot de uitkomst dat het gebrek aan politiek engagement bij de leerlingen duidelijk wijst op het tekort schieten van de gebruikte onderwijsmetoden: "de voortdurende verwijzing naar een gerichtheid op het "Gemeinwohl" en de weigering van de docenten om de maatschappelijke situatie als een strijd tussen georganiseerde belangen voor te stellen, resulteert uit het onvermogen om inzicht te krijgen in de maatschappelijke strukturen". En resulteert dus ook tot dit inzicht bij de leerlingen. Men dient dan ook steeds de politieke vorming in en buiten de school als ook het onderzoek daarnaar steeds in relatie te zien met de dominante waardenoriëntaties van het maatschappelijk sisteem.
Moeizame ervaringen dus met "politieke vorming", zodat een nieuw algemeen aanvaard onderwijsleerprogramma om de kinderen krities te benaderen met samenlevingsproblematiek nog wel even op zich zal laten wachten. Een onderwijspakket dat zozeer afwijkt van wat traditioneel binnen het onderwijs gebeurt schept nog steeds stevige inhoudelijke weerstanden bij grote groepen leraren, ouders en leerlingen.
Hoe kan men dan ook verwachten dat men het onderwijs tot vormingsinstituut kan omtoveren, terwijl heel de traditie van het onderwijs gericht is op het voorbereiden op examens, die alle helpen bijdra-

gen aan de beroepskwalifikatie, die de leerling zijn gehele loopbaan beïnvloedt. Voor vorming en zelfbezinning koop je niets, als alleen de goede cijfertjes beloond worden en de resultaten van de verbale kennisoverdracht. Volstrekt logies ook, dat ouders tegen die achtergrond alleen belangstelling hebben voor de vorderingen van hun zoon of dochter. Op dit denkpatroon zijn de ouders, en de leerlingen, door de school zelf gekonditioneerd.
De school zelf staat een ontwikkeling in de weg, waardoor de leerlingen eigen opvattingen kunnen ontwikkelen over het eigene en het vreemde, en de diverse opvattingen daarover. De school zelf belichaamt de opvattingen, die weerstand oproepen tegen sociale verandering. En houdt - op grond van haar monopolie positie - ook het mechanisme in stand waardoor alle betrokken groepen het gevoel hebben, "dat je er toch niets aan doen kunt". De school is dan ook een geweldig belangrijk middel bij de produktsocialisatie die wij zoëven geschetst hebben: de socialisatie in onze samenleving is erop gericht het kind produktbewustzijn bij te brengen, en het doet dit door het kind al socialiserend tot produkt te maken. Deze socialisatie maakt het kind nauwgezet tot iets wat het nooit had willen worden. Vanuit de affektieve fases had het het idee gekregen, dat je als kind tot ontplooiïng kan komen, dat je eigen opvattingen en meningen kunt hebben, en het had een rooskleurig beeld van de mensen. In het voortgezet onderwijs leert het kind, dat je rationeel je kansen moet bekijken en dat je met een atheneümdiploma "verder" komt dan met een Mavo. Dit besef wordt versterkt door de leraren, door de ouders die hun kind graag zien stijgen en door de behoefte van het kind om te voldoen aan de verwachtingen, die men over hem/haar heeft.
De kwalifikatiefunktie en het daarmee samenhangend beoordelingssisteem zijn de hulpjes, die de school tot een slechte school hebben gemaakt, zegt H. von Hentig. (7) Het onderwijssisteem is een prestatiesisteem dat zich beroept op allerlei levensbeschouwelijke en etiese waarden. Het is daardoor een der grote scheppers van een vals bewustzijn bij de mensen. Hij meent dat tweederde van alle schoolgebeuren, dat vandaag aan een zeer omslachtige beoordelingsprocedure wordt onderworpen en dat men zodoende plichtmatig onder het hoofdstuk "prestaties" en "vorderingen" zet, pedagogisch zinvoller en voor de ontplooiïng belangrijker zou zijn, als men van iedere soort van meting afstand zou doen.

Simon Radius

NOTEN

(1) J. Piaget - The development in children of the idea of the Homeland and of relations with other countries (1951).

(2) Theo Jansen - Ideologiese aanpassing in het basisonderwijs (1975).

(3) Werkgroep Brinkkemper - Hoe het is, hoe het was.

(4) Chris Bartelds - Leren door te doen (1975).

(5) P.L.M. Jungbluth en C.A.C. Klaassen - De vorming van waarden en houdingen in socialisatieprocessen (1973).

(6) Institut für Sozialforschung - Zur Wirksamkeit Politischer Bildung (1966).

(7) H. von Hentig - Systemzwang und Selbstbestimmung (1974).

BOEKEN

DE PORTUGESE ARBEIDERSKLASSE

De twee brochures over Portugal die de radensocialistiese groepen Daad & Gedachte en Spartacus eind vorig jaar uitbrachten zijn waardedevol omdat autentiek materiaal als bron heeft gediend. Zowel in *Het andere Portugal* als in *Portugal- zelfstandige arbeidersstrijd* wordt geput uit artikelen, die in het Portugese blad Combate verschenen, terwijl de tweede brochure verder vertalingen brengt van een aantal in Frankrijk uitgegeven brochures over de ontwikkelingen in Portugal. Uit dit materiaal blijkt dat de PCP, de PS en de MFA zich konstant tegen de zelfstandige strijd van de arbeiders hebben gekeerd (een voorbeeld daarvan was de strijd binnen de luchtvaartmaatschappij TAP). De D&G-brochure meent dan ook in de analyse van de gebeurtenissen sedert april '74 dat het socialisme nog in het geheel niet aan de orde is geweest: de arbeidersklasse ofwel "het andere Portugal" heeft tot nog toe slechts de politieke partijen en de militairen tegenover zich gevonden. Ook de Spartacus-brochure ziet de gebeurtenissen in Portugal als een nieuwe fase van het kapitalisme: "De fabrieken bezetten en doorproduceren is onvoldoende als die produktie weer opnieuw op de markt terecht komt, wanneer in die produktie de hiërarchie blijft bestaan, wanneer de baas alleen maar vervangen is door wat voor kommitee dan ook (dat om zijn nieuwe werk aan te kunnen ophoudt met de arbeid en zichzelf loontjes uitbetaald die op die van de oude bazen gaan lijken)". (HR)

Het andere Portugal; Daad & Gedachte, Corn. Outshoornstraat 1 I, Amsterdam - 1016/1975, 34 blz./prijs f 3.—.

Portugal - zelfstandige arbeidersstrijd; Spartacus (Uitg. De Vlam, Rein. Claeszenstraat 40 hs, Amsterdam-14)/1975, 44 blz./prijs f 3.90.

CONCERNVORMING IN DE BOEKENWERELD

Concernvorming in de Nederlandse boekenwereld van de Nijmeegse sociologen Heinsman en Van Teeffelen is een boek dat respekt afdwingt, maar ook een aantal zaken onuitgewerkt heeft gelaten. Respekt vanwege de feitelijke inventarisatie: in een honderdtal bladzijden wordt verslag gedaan van de greep - zowel horizontaal als vertikaal - die de zeven uitgeversreuzen (VNU, Kluwer, Elsevier, ICU, De Bier, Edicom en Bosch & Keuning) op de vaderlandse boeken- en tijdschriftenwereld hebben. Wie de feiten op een rij ziet, schrikt van de verregaande mate waarin de kapitalisering in deze 'industrie', is voortgeschreden. In een aansluitende analyse over 'openbaarheid en informatie-industrie' tonen de auteurs aan dat de konsentratie en monopolisering de traditionele boekhandel al bijna verdrongen heeft en dat de strijd nu op horizontaal vlak wordt uitgestreden, waarbij de (nog) onafhankelijke uitgeverijen de verliezer zullen zijn. Minder geslaagd is de inleiding over de historiese achtergronden van uitgeverij en boekhandel. De emancipatoiriese aspekten van boek en pamflet blijven daarin wel erg onderbelicht. Niettemin een belangwekkend boek, dat hopelijk een aansporing is voor iedereen om solidair te zijn met het handjevol linkse uitgeverijtjes in Nederland. (HR)

L. Heinsman en Walter van Teffelen, Concernvorming in de Nederlandse boekenwereld; Van Gennep, Amsterdam/1975; 229 blz./prijs f 14.90.

BRIEVEN

VERSLAG VAN EEN AKTIE TEGEN DE ZETELDEMOKRATIE.

In mei '74 werden de gemeenteraadsverkiezingen gehouden. We wilden hiertegen iets doen, helaas te laat; 6 dagen voor de verkiezingen, hadden we het gevonden: de AKTIE KAT OF HOND, de mensen op te roepen niet te stemmen. Mensen van het oude buurtkomitee deden mee. Zo kwamen we op een aantal van 12 man. We bestelden 1000 pamfletten bij een drukkerij. Dat deden we donderdags en pas 's maandags waren ze klaar. Omdat de tijd kort was probeerden we tevens bij studenten iets te bereiken. Maar deze waren er tegen, we moesten maar wèl gaan stemmen. Op goed geluk gingen we toen naar Doornroosje, een Nijmeegs jongeren centrum en dat was raak: 1000 pamfletten kregen we voor nop. En nog eens 4000 voor 20 piek. Zo konden we toch nog zaterdags in de drukste winkelstraat gaan staan. 's Avonds werden de zelfgemaakte affiches, verspreid in de stad, geplakt. Zondags deden we de stencils in de bus van een paar wijken, zodat we maandags de oproepkaarten konden ophalen. Het liep te gek. Met opmerkingen als "Laat ze toch kapotvallen, ze doen toch nooit geen moer" werden de kaarten vlot afgegeven. Als men vroeg wat we er mee deden, vertelden we van onze plannen om ze op de Grote Markt te verbranden of in het stadhuis er iets mee te doen. Dinsdag's morgens pakten we de oude buurten, Wolfskuil, de Rimboe en Onder de Bogen voor de stencils. 's Avonds toen we op volle sterkte waren gingen we ze ophalen: 60 - 70% en Onder de Bogen zelfs 80%, werd afgegeven. Dat was plezierig werken. Doch toen we haast met de laatste buurt klaar waren, kwam er een pertij (de SP) die voor 't eerst meedeed en 5 zetels verwachtte, met haar mensen en lijfblad De Tribune, megafoons en raambiljetten. Toen ze merkten dat hier niks meer te halen viel, gingen ze ons uit kwaadheid tegenwerken door met ons naar de deuren te lopen. Als er dan werd opengedaan, begonnen ze meteen te vertellen dat men wèl moest gaan stemmen, op welke partij maakte niet uit. De mensen die in verwarring raakten gooiden dan met "val toch allemaal kapot" de deur dicht. Wat er dus op neerkwam dat men niet ging stemmen. Hierdoor werden ze nog nijdiger, en onder de toeziende ogen van de verzamelde bewoners probeerden ze bij een aktielid van ons de kaarten uit de hand te schoppen. Er volgde een kleine knokpartij waarna de SP door de jongens van de buurt er uit werd gekleund. We hebben helaas maar een klein deel van de stad kunnen doen. Doch het resultaat was niet slecht: 56% ging stemmen, 44% niet. Gèèn zetel voor de C.P.N. en maar 2 voor de SP. Kommentaar van "De Gelderlander": demokratie de grote verliezer! Nu was het wachten op de dag dat we onze belofte konden waarmaken. Die kwam. In december waren er de Gemeentebegrotingen. Gewapend met 'n plastic tas vol versnipperde oproepkaarten gingen we (3 man) op de publieke tribune zitten. Na 'n tijdje gooide ik de troep naaronder op B & W en de gemeenteraad. Alleen Jos kon ontsnappen, Tilly en ik werden door 2 agenten en 4 stillen gepakt. We kregen de normale arrestatiebehandeling: onder schot en schoppen in de rug en tegen de kuiten. Na de foejering kwamen er nog eens 11 agenten met 4 wagens bij. alsof we van de RAF waren. Om 2 uur 's nachts werden we uit de cel gehaald voor verhoor; zoals afgesproken hield Tilly haar

mond dicht. Mijn verklaring was meer als die van de mensen tijdens de aktie. Zodoende werd die niet te politiek. We weten dat politiek zwaarder wordt gestraft als b.v. iemand kapot rijden. Daardoor kwam er trouwens ook een goed stukje in de krant. In april werden we berecht tot 75 piek boete of 3 dagen zitten. Tilly's schuld hebben ze niet kunnen bewijzen, desondanks veroordeeld. Ook hier speelden we het als bij het verhoor. Na het persgesprek met twee plaatselijke kranten kwamen er weer goede stukjes. Zodoende hebben de mensen kunnen lezen dat we als enige groep van de verkiezingen ons woord hebben gehouden. Mijn veroordeling zit ik nu uit in de Koepel van Arnhem, waardoor ik na al enige malen De As te hebben gelezen en andere Anarchistiese lektuur, tijd genoeg vond om jullie te schrijven. Tilly gaat ook zitten te zijnertijd. Hiermee zal dan de aktie zijn geëindigd. Voor een nieuwe aktie nodigen we jullie uit, om samen te proberen er een landelijke aktie tegen de zeteldemokratie van te maken.

Aktiegroep K.o.H.
p/a Franz Kunst, Klaverstraat 37, Nijmegen.

pamflet

Onderstaande publikaties worden toegezonden alleen na storting van de vermelde prijs per exemplaar (die inklusief verzendkosten is) op giro 25 53 850 van Stg. Pamflet, Groningen. Noteer de bestelnummers op de stortingskaart. Bestellingen uit België via internationale postwissel aan Stg. Pamflet, Postbus 1333, Groningen Holland.

A-1 Anton Constandse GRONDSLAGEN VAN HET ANARCHISME 232 pag ƒ 12.50

A-2 Anton Constandse ANARCHISME VAN DE DAAD 192 pag ƒ 10.--

G-1 Anton Constandse DE VRIJE MENS IN DE LEEFBARE WERELD 20 pag ƒ 1.50

H-1 De Vrije RUSLAND 1917-1922 (Bolsjewiki en de uitschakeling van andersdenkenden/Russiese revolutie en de Nederlandse anarchisten/Russiese kunst na 1917/Anarchisten & bolsjewiki in de Ukraïne/Terugblik op Kronstadt) 32 pag ƒ 1.25

K-1 Albert de Jong F. DOMELA NIEUWENHUIS (biografie) 88 pag ƒ 5.--

M-1 Hans Ramaer DANS OM HET NUCLEAIRE KALF (Wat bewoog de troïka van overheid, elektriciteitsbedrijven en industrie om toch door te gaan met de bouw van kerncentrales?) 136 pag ƒ 12.90

P-1 Emma Goldman ANARCHISM & OTHER ESSAYS 275 pag ƒ 12.--

P-2 Rudolf Rocker ANARCHISM & ANARCHO-SYNDICALISM 48 pag ƒ 2.50

P-3 Alexander Berkman ABC OF ANARCHISM 86 pag ƒ 4.--

P-4 Errico Malatesta ANARCHY 54 pag ƒ 3.--

P-5 Paul Goodman THE PRESENT MOMENT IN EDUCATION 32 pag ƒ 1.75

P-6 Nicolas Walter ABOUT ANARCHISM (eenvoudige inleiding) 38 pag ƒ 1.75

Q-11 De As 11 VAKBEWEGING IN DE KRISIS 32 pag ƒ 2.--

Q-12 De As 12 DE GROTE DEPRESSIE (De leugenachtige aard van de krisisprediking) 32 pag ƒ 2.--

Q-15 De As dubbelnr. 15-16 FASCISME (Fascisme als demokratie/Okkultisme, springplank van het fascisme?/Staat & geweld/Anarchisme-diskussie) 48 pag ƒ 2.95

Q-17 De As 17 MISDAAD, STRAF, KLASSEJUSTITIE (o.a. Essays van Clara Meijer Wichmann) 32 pag ƒ 2.--

Q-19 De As 19 ANTI-MILITARISME 32 pag ƒ 2.--

R-1 Michael Bakunin GESAMMELTE WERKE 3 delen 865 pag ƒ 51.75

R-2 Pierre-Joseph Proudhon WAS IST EIGENTUM? 118 pag ƒ 4.50

R-3 Gustav Landauer REVOLUTION (Duitse tekst) 128 pag ƒ 9.--

R-4 Ulrich Linse LANDAUER UND DIE REVOLUTIONSZEIT (redevoeringen, brieven etc. biografie en bibliografie van Landauer) 300 pag ƒ 17.50

R-5 Peter Kropotkin AN APPEAL TO THE YOUNG 16 pag ƒ 1.25

R-6 Peter Archinoff HISTORY OF THE MACHNOVIST MOVEMENT (Opkomst en liquidatie van de boerenkollektieven en -strijdmacht in de Ukraïne onder Nestor Machno) 284 pag ƒ 14.--

R-7 Voline THE UNKNOWN REVOLUTION (Opbouw en verloop van de Russiese revolutie/Bolsjewisme & Anarchisme/Kronstadt/Machno 717 pag ƒ 21.--

S-1 Antonio Tellez SABATE: GUERILLA EXTRAORDINARY (Over de strijd van Francisco Sabate 'El Quico', Catalaans CNT-revolutionair in 1960 vermoord door de franquistiese politie) 183 pag ƒ 17.50

S-2 Gordon Carr THE ANGRY BRIGADE (A history of Britain's first urban guerilla group) 207 pag + foto's ƒ 24.--

S-3 Horst Karasek PROPAGANDA & TAT (Der Krieg zwischen dem Deutschen Kaiserreich und seinen Anarchisten/Das militantes Anarchismus: Johann Most/Chicagoprozess 1886: die Deutschen Gastarbeiter greifen zur Bombe) 150 pag ƒ 7.50

S-4 DER KAMPF GEGEN DIE VERNICHTUNGSHAFT (Dokumenten over de RAF/Baader-Meinhof in de gevangenis) 282 pag ƒ 7.50

S-5 A. Prudhommeaux BEWAFFNUNG DES VOLKES (Aufbau, Organisierung und Kämpfe der Volksmiliz im spanischen Bürgerkrieg) 62 pag ƒ 6.50

S-6 SABOTAGE HANDBOEK 100 pag ƒ 7.50

S-8 INTERVIEW MET DE RAF/BAADER-MEINHOFGROEP 36 pag ƒ 2.50

T-3 Manfred Ach DARLEGUNGEN EINES ANARCHISTEN (Strijdgedichten over Duitsland na 1968) 54 pag ƒ 5.--

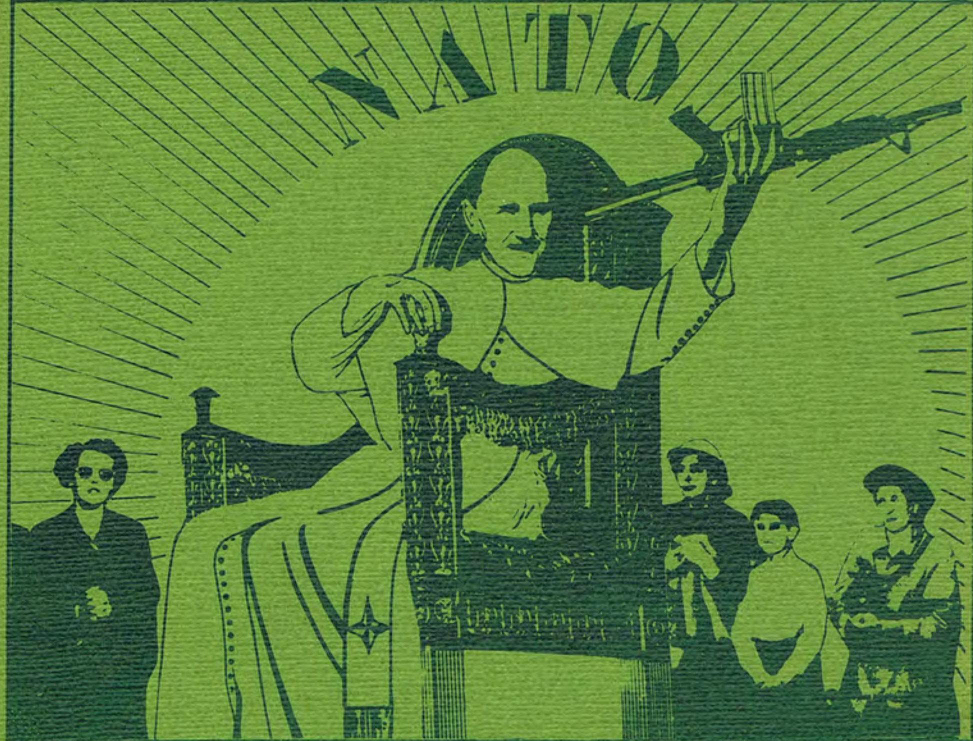
T-4 Camillo Berneri KLASSENKRIEG IN SPANIEN 62 pag ƒ 5.--

T-5 IRLAND: ORGANISATION DER KLEINEN HORDEN (Anarchisme-visie op de Ierse burgeroorlog) 54 pag ƒ 5.--

T-6 WAS IST EIGENTLICH ANARCHIE? (Scholingsteksten) 100 pag ƒ 5.-

T-7 Chomsky, Enzensberger, Guérin e.a. ANARCHISMUS HEUTE 2 delen 425 pag ƒ 25.--

T-8 Peter Heintz ANARCHISMUS & GEGENWART 140 pag ƒ 8.50

ANTIMILITARISME

prijs van dit nummer: 2 gulden